

Volkanik Kapadokya'nın Güneydoğusunda Tarihöncesine Ait İzler

Prehistoric Traces in the Southeast of Volcanic Cappadocia

Semra BALCI

İstanbul Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü
semrayildirimbalci@gmail.com
ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0002-4944-7351

Yasin Gökhan ÇAKAN

İstanbul Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü
ygcakan@gmail.com
ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0002-4919-7129

Burak FALAY

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü
falayburak@gmail.com
ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0002-0869-425X

Gülsün Çiler ALGÜL

İstanbul Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü
cileraltinbilek@gmail.com
ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0001-6420-940X

Öz

Orta Anadolu'da yer alan Volkanik Kapadokya, Anadolu'nun önemli obsidiyen kaynaklarının bulunduğu bir bölgedir. Yontulabilir özellikte ve keskin kenar elde etmeye imkân veren volkanik bir cam olan obsidiyen, tarihöncesi toplulukların alet teknolojisi için önemli bir hammadettir. Bölgenin obsidiyen kaynakları bakımından zengin olması, tarihöncesi topluluklarının bölgeye iskân etmesinde kuşkusuz ki etkili olmuştur. Orta Anadolu obsidiyenlerinin, tarihöncesi dönemlerden itibaren Yakınoğu ve Kıbrıs'taki yerleşmelerde bulunmuş olması, bu bölgelerde yaşayan topluluklar arasında doğrudan ya da dolaylı bir etkileşimin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Volkanik Kapadokya'nın güneydoğu kesimini oluşturan Niğde Masifi'nin kuzey yamaçları, yukarıda sözü edilen etkileşimin somut kanıtlarının saptanabilmesi, bölgede yaşamış olan tarihöncesi insan gruplarının hareket alanlarının belirlenmesi ve yeni buluntu yerlerinin tespit edilmesi amacıyla 2016-2018 yılları arasında "Niğde Tarihöncesi Yüzey Araştırmaları" kapsamında araştırılmıştır. Bu yazıda, bölgedeki araştırmaların kısa tarihçesine değinildikten sonra, araştırma alanı olan Niğde Masifi'nin genel tanımı, jeolojik ve coğrafi özellikleri verilmekte, ardından araştırma sırasında saptanan buluntu yerleri ve bölgeler arası olası ilişkilere değinilmektedir.

Abstract

The region of Volcanic Cappadocia in Central Anatolia is home to the most important obsidian sources of Anatolia. As a knappable volcanic glass that could be transformed into sharp-edged tools, obsidian was intensively exploited as a raw material for tool technologies by the prehistoric communities. The rich obsidian sources in the region should have had influenced the location choices of the early sedentary communities. The circulation of the Central Anatolian obsidian throughout the Near East and Cyprus hints at a direct or indirect inter-regional network of communication from the early prehistory onwards. With the aim of documenting evidence on the interaction between communities and regions during prehistory, detecting the movement areas of communities, and locating new findspots, a survey was conducted on the northern slopes of the Niğde Massif that form the southeastern part of Volcanic Cappadocia. The Niğde Prehistoric Survey Project took place from 2016 to 2018. Following an introduction of the history of research in the region and a general overview of the geological and geographical characteristics of the Niğde Massif, this paper discusses the possible inter-regional interaction mechanisms based on the findspots detected during this survey project.

Giriş

Orta Anadolu'da yer alan Volkanik Kapadokya Bölgesi, Anadolu'nun önemli obsidiyen rezervlerinin bulunduğu bir coğrafyadır. Bölgenin tarihöncesi topluluklar tarafından iskan edilme nedenlerinden birinin, söz konusu obsidiyen yataklarının varlığı olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, Orta

Anadolu obsidyenlerine, tarihöncesi dönemlerden itibaren Yakındoğu'nun büyük bir bölümünde¹ ve Kıbrıs'ta rastlanması² bu bölgelerde yaşayan topluluklar ile doğrudan ya da dolaylı etkileşimin bir göstergesidir. Söz konusu toplulukların bölgesel etkileşimlerinde, obsidyen dışında, malahit, bakır, tuz, yağ, dokuma ürünleri gibi³ farklı malzemelerin de yerinin olduğu varsayılabilir⁴. Ancak kimyasal analizleri ile kaynak yerinin net olarak belirlenebilmesi ve teknolojik analizleri sayesinde bölgesel ilişkilerin saptanabilmesi nedeniyle obsidiyenin bu konuda özel bir yeri bulunmaktadır. Neolitik Dönem'in erken evrelerinden itibaren de, Orta Anadolu obsidiyeninin Yakındoğu'ya dağılımında yoğun ve sistematik bir hareketlilik gözlenmektedir⁵. Bu konuda 1960'lı yıllardan itibaren, pek çok araştırmacı tarafından dağılım mekanizmaları ile ilgili çeşitli modeller öne sürülmüştür⁶, ancak bu modellerin sınırlanabilmesi için ara bağlantıların saptanması çok önemlidir. Bu nedenle, bu amaçla yürütülen çalışmalar bölgeler arası etkileşimlerin doğasının anlaşılabilmesine katkı sağlamaktadır.

Bu makalenin konusunu oluşturan Niğde Masifi'nin kuzey kesimi (Şek. 1), Volkanik Kapadokya Bölgesi'nin güneydoğusunda yer almaktadır. Bölge, yukarıda söz edilen ara bağlantıların saptanabilmesi ve bölgedeki tarihöncesi insan gruplarının hareket alanlarının belirlenmesi amacıyla 2016-2018 yılları arasında "Niğde Tarihöncesi Yüze Araştırmaları" projesi kapsamında araştırılmıştır. Araştırmamız sırasında, daha önceki çalışmalarımızda da odaklanıldığı şekilde⁷, bölgedeki obsidyen kaynağı-işlik-yerleşme ilişkilerinin kurulabilmesi amacıyla, yeni buluntu yerlerinin saptanması hedeflenmiştir.

Niğde il merkezinin doğusunda yer alan masif (Şek. 1), yüksek topoğrafyası ile kuzeybatısında obsidyen yataklarının bulunduğu bölge (Göllüdağ, Nenezi Dağ ve Acıgöl gibi) ve kuzeyinde yer alan Misli ova ile güneyde Orta Toroslar içerisinde Kilikya Vadisi'ne inen vadiler arasında görünüm olarak bir engel oluşturmaktadır. Ancak bölgede yapılan araştırmalar masifin kuzeyinde yer alan bazı vadilerin doğal geçitler oluşturduğunu göstermektedir⁸. Vadilerde saptanan kamp yerleri ve yerleşmeler bunun göstergesidir ve, aynı zamanda tarihöncesi dönem insanların hareket alanlarıyla ilgili de fikir verebilmektedir. Bu yazıda, bölgedeki araştırmaların kısa tarihçesine değinildikten sonra, araştırma alanı olan Niğde Masifi'nin genel tanımı, jeolojik ve coğrafi özellikleri verilmekte, ardından araştırma sırasında saptanan buluntu yerleri ve bölgeler arası olası ilişkilere değinilmektedir.

Volkanik Kapadokya Bölgesi'nde Tarihöncesine Yönelik Araştırmalar

Volkanik Kapadokya'nın tarihöncesi daha çok yüze araştırmalarından bilinmekle birlikte, az sayıda da olsa kazı çalışmaları da bulunur. Ancak bu kazıların her biri bölgenin farklı çevresel koşullara sahip alanlarına yayılmış durumdadır. Bu nedenle yerleşmeler arasındaki benzerliklerin yanı sıra, birbirine yakın konumdakilerde dahi mimari, buluntu topluluğu gibi çeşitli kültürel öğeler açısından farklılıklar da göze çarpmaktadır.

Bölgenin tarihöncesine yönelik ilk araştırmalar I. Todd'un yüze araştırmaları ile 1960'lı yıllarda başlamış, Aşıklı Höyük⁹, Tepecik-Çiftlik, Köşk Höyük (Todd'un yazdığı şekliyle Köşk Pınar) gibi daha sonradan kazısı yapılmış olan pek çok yerleşme bu araştırmalar sırasında saptanmıştır¹⁰. Bununla birlikte Volkanik Kapadokya Bölgesi'ndeki önemli yerleşmelerin varlığı bu kadar erken bir dönemde ortaya konulmasına rağmen, ilk kazı çalışmaları 1980'li yıllardadır. Bölgenin Son Neolitik ve Kalkolitik dönemleri ile ilgili önemli bilgiler veren Köşk Höyük¹¹ kazıları 80'li yılların başında¹²,

¹ Pernicka, Keller ve Cauvin 1997; Binder ve Balkan-Atlı 2001, 11-15; Balkan-Atlı 2003; Balkan-Atlı ve Binder 2012

² Briois, Gratuze, Guilaine 1997; Binder, Gratuze, Mouralis ve Balkan-Atlı 2011; Balkan-Atlı ve Binder 2012

³ İlk Tunç Çağı'nda bu hammaddelere kalay da eklenmektedir (Yener 1995; Yener ve Vandiver 1993; Yener 2008).

⁴ Doğan 2008; Erdoğan ve Özbaşaran 2008; Özsayın, Gürbüz, Kuzucuoğlu ve Erdoğan 2019

⁵ Orta Anadolu obsidyenlerinin Yakındoğu'daki en erken örnekleri Erken Üst Paleolitik dönemde Ksar Akil (Lübnan) (Frahm ve Tryon 2019) ve Yabroud II kaya sığınaklarına (Suriye) aittir (Frahm ve Hauck 2017). Epipaleolitik döneme ait Zarzi, Palegawra, El Kowm I, Mureybet gibi yerleşmelerde de obsidiyen buluntulara rastlanmaktadır (Cauvin ve Chataigner 1998, 328-331).

⁶ Renfrew, Dixon, Cann 1966; Renfrew ve Dixon 1976; Pearlman ve Yellin 1980; Cauvin ve Chataigner 1998; Gratuze 1999; Ibanez, Ortega, Campos, Khalidi ve Méndez 2015

⁷ Balcı ve Çakan 2017a; Balcı ve Çakan 2017b; Balcı, Çakan ve Falay 2018

⁸ Bu geçitlerin bazıları (Örn. Çamardı Yolu) günümüzde de güneye inen ulaşım yolu olarak kullanılmaktadır.

⁹ I. Todd Aşıklı Höyük'ü ilk ziyaret edenin E. Gordon olduğunu belirtmektedir (Todd 1980, 39).

¹⁰ Todd 1980

¹¹ Köşk Höyük kazıları 1981-1990 yılları arasında U. Silistreli, 1996-2009 yılları arasında ise A. Öztan tarafından yürütülmüştür.

¹² Öztan 2002

Akeramik Neolitik döneme ait uzun bir tabakalanması bulunan Aşıklı Höyük¹³ kazıları ise 80'li yılların sonuna doğru, 1989 yılında başlamıştır¹⁴. Yine Neolitik ve Kalkolitik dönemlere tarihlendirilen Pınarbaşı-Bor kazısı da bu dönemde yapılmıştır ancak tek sezonluk bir kazı olması nedeniyle yerleşmeyle ilgili pek fazla bilgimiz bulunmamaktadır¹⁵. 80'li yılların sonlarında A. Yener tarafından Niğde İli'nin güneyinde Bolkardağ çevresi ve Çamardı ilçesini kapsayan alanda yapılan yüzey araştırmaları ile Kestel maden ocağında yapılan kazılar, bölgenin farklı bir açıdan önemini ortaya koymuştur. Bu çalışmaların odak noktası İlk Tunç Çağı ve sonrasında önem kazanacak olan kalay madenine yöneliktir¹⁶.

Bölgedeki araştırmalarda, 1990'lı yıllarda hız kazanarak, yapılan yüzey araştırmaları sırasında tarihöncesi dönemlere yönelik çok sayıda yeni yerleşme bulunmuş¹⁷, bununla birlikte yeni kazı çalışmaları da başlamıştır. Örneğin; son araştırmalara göre İlk ve Orta Kalkolitik dönemlere tarihlendirilen¹⁸ Gelveri-Yüksekkilise'nin ilk dönem kazısı¹⁹ bu döneme denk gelir ancak tek sezonluk kısa bir çalışma olduğundan yerleşme hakkında pek fazla bilgi elde edilememiştir²⁰. Bununla birlikte Güvercinkayası ve Aşıklı'nın uydu yerleşmesi olduğu düşünülen Musular kazıları da bu dönemde başlamış²¹, her iki çalışma da bölge ile ilgili önemli yeni bilgiler edinmemizi sağlamıştır. Akeramik ve Çanak Çömlekli Neolitik dönemlere tarihlendirilen Musular'ın bir yerleşme değil, faaliyet alanı olduğunun düşünülmesi, bu yeni bilgilerden biridir²². Diğer taraftan Orta ve Geç Kalkolitik dönemlere tarihlenen Güvercinkayası'nda Obeyd kültürüne ait unsurların gözlenmesi, bölgenin Doğu Anadolu ve Kuzey Mezopotamya ilişkilerini yansıtmaya açısından önemlidir²³.

Bölgedeki obsidiyen hammaddesine yönelik çalışmalar da 1990'lı yıllara denk gelmektedir. N. Balkan-Atlı başkanlığında başlatılan obsidiyen araştırmalarında, tarihöncesi dönem insanların gündelik aktivitelerinde kullanılan aletlerin hammaddesi olan obsidyenin bulunduğu kaynaktan, kullanıldığı yerleşmelere kadar izinin sürülmesi amaçlanmıştır. Diğer bir deyişle, obsidiyenin bölgedeki kullanımı ve bölge dışı aktarımları üzerinde durulmuş, yapılan araştırmalar sonucunda çok sayıda kaynağın yanı sıra, obsidiyen işliklerinin varlığı ortaya konmuştur²⁴. Anadolu'daki tek obsidiyen işliği kazısı olan Kömürcü-Kaletepe, bu yüzey araştırmaları sırasında bulunmuş, yürütülen kazı çalışmaları sonucunda, işlikte hazırlanan obsidyen dilgilerin Yakınoğu'daki pek çok yerleşmeye ve Kıbrıs'a dağılımı somut olarak tespit edilmiştir²⁵. Dolayısıyla obsidiyen, dönem insanının sadece yerleştiği alanları değil, aynı zamanda, onların dolaşım alanlarını da göstermesi açısından önemli bilgiler sağlamaktadır.

Zaman içerisinde bulguların artmasıyla, bağlantılardaki eksik halkalar belirlenmiş ve bu eksikliklere yönelik yeni araştırmalar ve projeler geliştirilmiştir. 2000'li yıllar, bölgedeki araştırmaların arttığı dönemdir. Bu dönemdeki yeni çalışmalardan biri bölgenin tarihöncelerini çok farklı bir boyuta taşıyan Kaletepe Deresi 3'te yürütülen çalışmalardır. Kömürcü-Kaletepe obsidiyen işliği kazıları sırasında ekip üyelerinden L. Slimak tarafından tesadüfen keşfedilen alandaki kazı çalışmaları²⁶ Kaletepe Deresi 3'ün Anadolu'da şimdiye kadar kazısı yapılmış en eski Paleolitik (Alt ve Orta Paleolitik) buluntu alanı

¹³ Aşıklı Höyük kazıları 1989-2002 yılları arasında U. Esin, 2003-2004 yılları arasında N. Balkan-Atlı başkanlığında yürütülmüştür. Yerleşmede 2006 yılında başlayan son dönem kazıları ise M. Özbaşaran ve G. Duru tarafından sürdürülmektedir (Özbaşaran ve Duru 2018).

¹⁴ Esin ve Harmankaya 1992; Özbaşaran ve Duru 2018

¹⁵ Silistreli 1984

¹⁶ Yener 1995; 2008; Yener ve Vandiver 1993

¹⁷ Omura 1992; Gülçur 1995; 1999a

¹⁸ Gülçur 2008; Özbudak 2016, 69

¹⁹ Gelveri-Yüksekkilise'de U. Esin 90'lı yılların başında tek sezonluk bir sondaj çalışması gerçekleştirmiştir. 2007 yılında ise S. Gülçur ve ekibi burada yine tek sezonluk bir çalışma yapmıştır (Gülçur 2012).

²⁰ Esin 1993

²¹ Duru ve Özbaşaran 2005; Gülçur 1999b

²² Duru ve Özbaşaran 2005

²³ Gülçur 2012

²⁴ Cauvin ve Balkan-Atlı 1996; Balkan-Atlı ve Cauvin 1997

²⁵ Binder ve Balkan-Atlı 2001

²⁶ Kaletepe Deresi 3'te kazılar 2000-2006 yılları arasında L. Slimak ve ekibi, 2008 yılında ise S. Kuhn ve ekibi tarafından gerçekleştirilmiştir (Slimak ve Dinçer 2007; Kuhn, Balkan-Atlı ve Dinçer 2009; Slimak, Kuhn, Roche, Mouralis, Buitenhuis, Balkan-Atlı, Binder, Kuzucuoğlu ve Guillou 2008; Kuhn, Dinçer, Balkan-Atlı ve Erturaç 2015)

olduğunu göstermiştir²⁷. Böylelikle, bölgedeki insan faaliyetlerinin Paleolitik dönem kadar geriye gittiği kanıtlanmıştır.

Yine bu dönemde, N. Balkan-Atlı başkanlığında bir başka obsidyen araştırması daha başlamış, "Kapadokya Obsidyen Araştırmaları" adı altında yürütülen çalışmada özellikle Göllü Dağ ve Nenezi Dağ obsidyenlerine odaklanılmıştır²⁸. Kültürler ve bölgeler arasındaki ilişkilerin, obsidyenin teknik özelliklerinden yola çıkılarak kurulması hedeflenen bu araştırmalar sırasında çok sayıda yeni obsidyen kaynağı, işlik ve kamp yeri olabilecek buluntu yeri saptanmıştır²⁹.

2000'li yıllarda bölgedeki kazı ve araştırmalar sayıca artmıştır. Neolitik ve Kalkolitik Dönem'e ait tabakaların kesintisiz olarak izlenebildiği Tepecik-Çiftlik (Niğde) yerleşmesindeki kazı çalışmaları ve bu çalışmalarla ortaya çıkarılan zengin buluntu topluluğu, bölge kronolojisinin anlaşılmasına önemli katkılar sağlamıştır³⁰. Ayrıca, bu dönemde bölgede çalışan kazı ekiplerinin yüzey araştırmaları yaptığı da bilinmektedir. Melendiz ovası ve çevresindeki dağları da içine alan bölgede L. D'Alfonso³¹, Melendiz Dağları'nın doğusunda E. Bıçakçı ve ekibi³², bölgenin kuzeyinde Ürgüp ili ve çevresinde ise O. Başoğlu yüzey araştırması yapmış³³, bölge ile ilgili yeni verilerin elde edilmesine katkı sağlamıştır. Başoğlu'nun araştırmaları sırasında saptanan Sofular Höyük'te üç dönemlik kazı çalışması yapılmıştır. Ürgüp'ün Sofular Köyü'nde, Kızılırmak'ın bir kolunun yakınlarında yer alan höyük Akeramik Neolitik Dönem'e tarihlenmektedir ve Volkanik Kapadokya yerleşmelerinin en kuzeydeki örneğidir³⁴.

Volkanik Kapadokya Bölgesi'ndeki son yüzey araştırmalarından biri, Batı Kapadokya'da A. Hacı tarafından 2017 yılında başlatılan, Bor ovası ve Orta Toroslar'ın kuzeyindeki dağlık alanı kapsayan araştırmadır. A. Hacı ve ekibi, özellikle madencilik ile ilgili olmak üzere, bölgedeki Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı verilerine odaklı araştırmalarını sürdürmektedir³⁵. Diğer çalışma ise, ekibimiz tarafından 2014-2018 yılları arasında Niğde ili Merkez ilçesi sınırları içerisinde yürütülen "Niğde Tarihöncesi Yüzey Araştırmaları" projesidir³⁶. Bu projenin ilk iki yılında (2014-2015) Melendiz Dağları'nın etekleri araştırılmıştır. Melendiz Dağları'nın güneydoğu yamaçlarından araştırmaya başlanmasının nedeni; alanın Göllüdağ obsidyen kaynaklarına yakınlığı ve çevresel koşullar itibarıyla insan yaşamına uygun olduğunun düşünülmesidir. Söz konusu alandan Orta Paleolitik ve Epipaleolitik ya da Neolitik dönemin erken evrelerine ait olabilecek buluntular saptanmış, bununla birlikte Neolitik ve Kalkolitik döneme ait olabilecek kamp yerleri ve yerleşmeler tespit edilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda bölge, söz konusu dönemlerde yaşayan toplulukların zaman zaman kısa süreli kamplar kurup konakladığı, çoğunlukla avcılık gibi yerleşim dışı aktiviteler amacıyla kullanılan bir bölge olarak yorumlanmıştır³⁷. Projenin son üç yılında ise (2016-2018) aşağıda detaylı bir şekilde anlatılacak olan Niğde Masifi'nin kuzeyi araştırılmıştır. Bu çalışmalar sırasında araştırma bölgesinin dışında kalmasına rağmen, çalışma konumuzla ilişkili olması nedeniyle Niğde Müzesi'nden gelen bir bilgilendirme sonucu Sırçalıtepe'de (eski adıyla Kayırlı-Değirmenyolu) yoğun toplama yapılmış³⁸, 2019 yılında da kazılara başlanmıştır. Göllüdağ ve Nenezi Dağ obsidyen yataklarına çok yakın bir konumda bulunan Sırçalıtepe, bölgedeki obsidyen yatağı-işlik-yerleşme tartışmalarına çözüm getirebilecek nitelikte önemli bir yerleşmedir³⁹.

Son yıllarda yapılan bir diğer yüzey araştırması ise Batı Kapadokya'da Aşıklı Höyük çevresindeki daha erken toplulukları saptama amacıyla gerçekleştirilen Avcı-Toplayıcı-Göçer Yaşamdan Yerleşik

²⁷ Slimak vd., 2008; Kuhn vd., 2015

²⁸ Bu çalışmalar 2007-2013 yılları arasında sürdürülmüştür.

²⁹ Balkan-Atlı, Kuhn, Astruc, Çakan, Dinçer ve Kayacan 2008; Balkan-Atlı, Kuhn, Astruc, Kayacan, Dinçer ve Çakan 2009; Balkan-Atlı, Kuhn, Astruc, Kayacan, Dinçer 2010; Balkan-Atlı, Kuhn, Astruc, Kayacan, Dinçer, Balcı, Erturaç ve Grenet 2011; Balkan-Atlı, Kayacan, Balcı, Astruc ve Erturaç 2013

³⁰ Bıçakçı, Godon ve Çakan 2012

³¹ D'Alfonso 2008; 2009; 2011; D'Alfonso ve Basso 2010

³² Bıçakçı 2008

³³ Başoğlu 2013

³⁴ Güngördü ve Başoğlu 2019

³⁵ Hacı ve Egeci 2020; Hacı 2019; Hacı 2020

³⁶ Proje bu makalenin yazarlarından S. Balcı başkanlığında yürütülmüştür.

³⁷ Balcı ve Çakan 2017a, b

³⁸ Balcı vd., 2018

³⁹ Sırçalıtepe ile ilgili yayın hazırlıkları yapılmaktadır.

Yaşama Geçiş-Aksaray İli Sistemantik Yüzev Araştırmasıdır. Bu çalışmalar sırasında Paleolitik, Epipaleolitik ve Neolitik döneme ait çeşitli buluntu alanlarına rastlanmıştır⁴⁰, bu buluntu alanlarından Aksaray'daki Karasu Havzası'nda bulunan Balıklı'da aynı ekip tarafından kazı çalışmalarına başlanmıştır. Yerleşmenin Aşıklı Höyük'ün erken tabakalarına çağdaş olduğu düşünülmektedir⁴¹.

Yukarıda söz edilen araştırmalara göre bölgede farklı ekipler tarafından çok sayıda çalışma yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak bu çalışmaların çoğunluğu Volkanik Kapadokya'nın obsidiyen yataklarına görece daha yakın olan batı ve kuzey kesiminde yoğunlaşmaktadır. Bu yazının konusunu oluşturan bölgenin güneydoğusunda, volkanik yapıların aksine ağırlıklı olarak çeşitli metamorfik kayaların gözlemlendiği Niğde Masifi ve çevresinde, özellikle de masifin kuzey bölümünde ise çok az araştırma bulunmaktadır.

Niğde Masifi ve Çevresinin Coğrafi ve Jeolojik Özellikleri

Niğde masifi⁴² (Şekil 1), Niğde'nin Merkez ilçesi sınırlarının güneydoğusunda yer almaktadır. Kırşehir masifi olarak bilinen kütlein güneydoğu ucunu oluşturan masif⁴³, çevresindeki yükseltilere göre daha yüksek topoğrafya ile dikkat çekmekte, kuzeyindeki ve güneyindeki bölgeler arasında doğal bir engel görünümü oluşturmaktadır. Ancak masifin kuzeyinde, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan açık ve kapalı vadiler bulunmakla birlikte, bölge özellikle güneye doğru bölge dışı bağlantıların anlaşılmasında önemli bir konumda yer almaktadır⁴⁴.

Niğde Masifi, genel olarak Paleozoyik yaşlı metamorfik/başkalaşım ve magmatik kayaç topluluklarından oluşmuştur⁴⁵. Araştırma bölgesi içerisinde yer alan ve masifin kuzeybatısında bulunan Gümüşler Kasabası ve çevresi de metamorfik kayalar açısından zengin bir bölgedir⁴⁶ (). Ancak masifin bazı kesimlerinde yer yer volkanik kökenli ignimbirit örtünün⁴⁷ varlığı da söz konusudur⁴⁸. Özellikle de alanın kuzey ve batısını volkanik materyal örtmüştür⁴⁹. Masif kütle, metamorfik kayalardan oluştuğu için yağış sularını tabana sızdıramaz. Bu nedenle bölge, masifin yüksek noktalarından başlayıp, havzalara kadar ulaşan akarsular tarafından şekillenmiştir⁵⁰. Üçkapılı Yüksek platosunun güneyinde Ulukışla platosu yer almaktadır. Toroslardan İç Anadolu'ya geçişi sağlayan bu iç havza, güneyden, Ecemiş fayının yardımıyla oluşmuş olan bir boğaz ile Akdeniz havzasına açılmaktadır. Masifin güneydoğusunda yer alan Çamardı kasabası da Niğde masifi üzerinden Üçkapılı suyu vadisinin koridora giriş yaptığı yamaçlar üzerinde yer alır⁵¹. Niğde masifinin batı ve güneybatısından doğan Gümüşler suyu ve Ören deresi, Ereğli-Bor ovası kapalı havzasında kaybolmakta, Uluagaç deresi ise Misli ova kapalı havzasına suyunu boşaltmaktadır⁵². Bu özellikleri ile bölge her ne kadar Toroslar'a geçişte bir bariyer gibi görünse de, içerisinde bulunan geçitler ve bol su kaynakları sayesinde tarihöncesi toplulukların kamp alanları için uygun bir ortam sağlamış olmalıdır.

Masifin kuzey yamaçlarında, kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan bu vadiler kapalı ve açık vadiler olarak ayrıldığında, özellikle açık vadilerin kuzeydeki Misli ova ile güneydeki Çamardı yöresi arasında bağlantı sağlayan doğal geçit görevi görmüş olması mümkündür (Şekil 1). Bununla birlikte vadilerin yanı sıra Niğde Masifi'nin yamaçlarında yerleşmeye uygun, alüyonlu ve su kaynaklarına

⁴⁰ Kayacan, Goring-Morris, Duru, Taşkiran ve Yücel 2019; Duru ve Kayacan 2018

⁴¹ Tokyo Üniversitesi'nde 2019 yılında gerçekleştirilen *The 9th International Conference on the PPN Chipped and Ground Stone Industries of the Near East* sempozyumunda N. Goring Morris ve N. Kayacan tarafından sunulan "Integration the processes of sedentism atop the Central Anatolian Pleauteau in light of the Cappadocia prehistoric Survey (CAPs)" başlıklı sözlü sunum.

⁴² Alan coğrafyacılar tarafından Üçkapılı Yüksek platosu olarak bilinmektedir.

⁴³ Göncüoğlu 1981

⁴⁴ Bu bölgede bulunan Üçkapılı yaylası günümüzde de Çukurova'daki Karahacılı yörüklerinin yaylak bölgesidir (Doğanay 2019, 14).

⁴⁵ Göncüoğlu 1977

⁴⁶ Göncüoğlu 1981

⁴⁷ İgnimbritler bölgede en az dayanıklılığı olan kayalardandır ve Kapadokya volkanlarının oluşumu sırasında yayılan en yaygın tüf ünitesi olan Kızılkaya ignimbritleri olarak adlandırılan gruba aittir. Bölgedeki Gümüşler Manastırı da bu ignimbirit yapının içine kazılarak inşa edilmiştir (Korkanç, Tuğrul, Savran ve Özgür 2015).

⁴⁸ Korkanç, Şener, Doğan ve Başkara 2017

⁴⁹ Mouralis, Aydar, Türkecan ve Kuzucuoğlu 2019, 552, Fig. 32.1

⁵⁰ Toroğlu 2006, 22

⁵¹ Toroğlu 2006, 26

⁵² Toroğlu 2006, 54

yakın alanların varlığı da söz konusudur⁵³. Dolayısıyla daha önceki araştırmalardan bilinen buluntu alanları ile karşılaştırmalar yapılarak, Volkanik Kapadokya'dan güneyde Toroslar'a doğru ya da aksi yönde hareketliliklerin arkeolojik malzemeler yoluyla izlenebileceği düşüncesiyle bu bölgede sistematik bir yüzey araştırması yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda ise önemli veriler elde edilmiştir. Araştırmalar sırasında, arkeolojik buluntular en fazla ignimbirit yüzeyli alanlar, akarsu kenarları ve alüvyonlu alanlarda bulunmuştur. Yapılan çalışmalar ve sonuçları aşağıda bölgelere göre anlatılmaktadır.

Niğde Masifi'nin Kuzey Kesiminden Tarihöncesi Buluntular

Yüzey araştırması çerçevesinde araştırılan alanların belirlenmesinde iki kriter dikkate alınmıştır. Birincisi, dönem insanların özellikle bölge dışı bağlantılarında doğal geçit olarak kullanmış olabileceği olası vadilerin saptanması, ikincisi ise, yaşama uygun çevresel koşullara sahip olduğu düşünülen (su kaynaklarına yakınlık gibi) alanların araştırılmasıdır. Bu doğrultuda, araştırma yapılan alanlar (Şekil 2) ve ele geçen buluntuların değerlendirilmesi aşağıda yer almaktadır.

1- Gümüşler Kasabası ve Ören Vadisi⁵⁴

Başkalaşım kayaçlarının yoğun olduğu bu alan, su kaynaklarının yanı sıra korunaklı bir vadi içermektedir. Fakat söz konusu vadiden yüksek alanlardaki yaylalara ulaşım mümkün değildir ve kapalı bir vadi olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla sadece Volkanik Kapadokya bölgesi yerleşmeleri ile ilişkisi olabileceği düşünülebilir. Söz konusu alanda bir yerleşme, biri vadi içinde olmak üzere iki adet dağınık buluntu alanı, ve bir adet de tekil buluntu yeri tespit edilmiştir.

Gümüşler yerleşmesi (NİTA 53) (Şekil 2), Ören Deresi'ne doğru uzanan kayalık bir sırtın uç kısmında, çevreye hakim konumda olan bir tümülüsün altında kalmış durumdadır. Bu nedenle, tümülüs inşa edildiği sırada büyük ölçüde tahribata uğramıştır. Yerleşmede bulunan el yapımı çanak çömlek parçalarının hamuru saman katkılıdır. Büyük çoğunluğunun dışı koyu yüzlü, içi kırmızı renkli olmakla birlikte, her iki yüz de açıktır⁵⁵. Bunların yanı sıra iç ve dış yüzeyleri siyah renkte, kahverengi/deve tüyü renginde saman ve taşçık katkılı, iç ve dış yüzeyleri kırmızı/turuncumsu renkte, taşçık ve saman katkılı gibi farklı renk ve katkı malzemesi içeren örnekler de mevcuttur. Koyu yüzlü açıktır parçaların ikisinde bezeme saptanmıştır. Bunlardan biri yuvarlak biçimde küçük bir kabartma bezeme, diğeri ise yatay bir yiv/oluk bezemedir. Bu parçaların olasılıkla İlk Kalkolitik sonu, Orta Kalkolitik Dönem'e ait oldukları düşünülmüştür⁵⁶.

Alandan toplanan obsidiyen buluntuların (Tablo 1)⁵⁷ çoğunluğu ince yonga ve yonga parçalarından oluşmakla birlikte⁵⁸, az sayıda olan tek yönlü çıkarımlı merkezi dilgi/dilgicikler (13 adet) ve tek bir örneğini bulduğumuz tek vurma düzlemlili dilgi çekirdeği dilgi çıkarımına yönelik bir teknolojinin varlığını göstermektedir. Merkezi dilgilerin biri alet olarak şekillendirilmiş, budanmış bir dilgidir. Bir diğeri dilgi üzerinde ise yoğun kullanım aşınması saptanmıştır⁵⁹. Obsidiyen buluntular açısından dönem belirleyicisi olabilecek teknik parçaların ve tanımlı aletlerin azlığı dönem hakkında kesin bir şey söylememize engel olmakla birlikte, yerleşmenin olasılıkla Neolitik Dönem sonu/ İlk? Kalkolitik Dönem'e ait olabileceği düşünülmüştür.

Ören Deresi (NİTA 52) buluntu alanı, vadi içindeki dağınık buluntu yerlerinden biri olup, Satır Deresi'nin yaklaşık 400 m güneyinde yer almaktadır. Alanda, Neolitik/Kalkolitik döneme tarihlendirilebilecek az sayıda siyah/kahverengi ve kırmızı/kahverengi alacalı çanak parçası ile birlikte

⁵³ Bu kesimler, Misli-Karasu Havzası'nın volkanik malzemeler üzerine yerleşen ve mevsimlik yağışlarla akış gösteren akarsu sistemi ile ilişkilidir (Altın ve Bayer-Altın 2018, 15).

⁵⁴ Gümüşler Kasabası'nın güneyindeki Ören Vadisi 2016 yılında araştırılmıştır. Araştırmanın 2017-2018 yıllarında ise Gümüşler Kasabası'nın kuzeydoğusundaki vadilere yoğunlaşmıştır.

⁵⁵ Balcı vd. 2018, 430

⁵⁶ Balcı vd. 2018: 430, 440, Resim 5

⁵⁷ Çok sayıda yontmataş (obsidiyen/ çakmaktaşı) buluntu saptanan alanlar ve buluntuların teknolojik dağılımları Tablo 1'de bir arada gösterilmektedir.

⁵⁸ Balcı vd. 2018: 440: Resim 6

⁵⁹ Balcı vd. 2018, 431

tanımlı olmayan yine az sayıda obsidiyen parçası bulunmuştur⁶⁰. Eldeki verilere göre buluntu alanı kısa süreli bir kamp alanı olarak yorumlanmıştır.

Dağınık buluntu alanlarından bir diğeri, **Eski Gümüşler** (NİTA 54) olarak adlandırılan yerde bulunmuştur. Az sayıdaki obsidiyen buluntudan tanımlı olan tek parça, kırık baskı düzeltili bir okucu parçasıdır⁶¹. Okucu parçası, çevrede Neolitik/İlk Kalkolitik avcılarının dolaştığını gösteren bir kanıt olarak değerlendirilebilir.

Bu alanların dışında, Aktaş kasabasının batısında yer alan Andaval tepesinin kuzeybatısındaki kayalık alanda (NİTA 57) tekil bir buluntu tespit edilmiştir. Üzerinde yoğun bir patina bulunan obsidiyen çekirdek, dilgisel yongalama izleri taşıdığından, Üst Paleolitik döneme tarihlenebileceği düşünülmüştür (Şekil 3.1.). Ancak bölgenin Üst Paleolitik dönemi hakkında sahip olduğumuz bilgi neredeyse yok denecek kadar azdır. Bu nedenle kesin bir şey söyleyebilmek için bölgedeki yeni araştırmaların beklenmesi gerekmektedir.

2- Uluğaç Vadisi ve çevresi

Uluğaç Vadisi ve çevresi, zengin başkalaşım kayalarının yanı sıra bazı kesimlerinde yüzeylemiş volkanik kökenli ignimbirit örtü bulunan bir alandır. Bu alandaki arkeolojik buluntu yerleri özellikle Özyurt ve Üçkapılı yaylalarına açılan vadilerin olduğu kesimlerde yoğunlaşmaktadır. Geniş bir alanda dağınık halde bulunan buluntular, ignimbirit anakaya üzerine, kısa süreler ile yerleşilmiş olduğu izlenimi vermektedir.

Uluğaç Deresi ve Alpus Deresi vadileri en fazla buluntu veren yerlerdir. Uluğaç Deresi üzerinde oluşturulan Uluğaç barajının her iki yakasında⁶² **Kargasekmez Tepesi** (NİTA 58, NİTA 59) ve **Tosbağa Pınarı** (NİTA 68) buluntu alanları bulunmaktadır. Buluntuların baraj gölü içerisinde de gözleniyor olması, barajın bulunduğu vadide olasılıkla daha fazla buluntu olduğunu ve bunların su altında kaldığını düşündürmektedir. Uluğaç barajının batısındaki buluntu yerleri (NİTA 58 ve NİTA 59), Uluğaç kasabasının 2 km güneyindeki Kargasekmez Tepe'sinin yaklaşık 400 m kuzeydoğusundaki yamaçta yer almaktadır⁶³. Volkanik yapıya sahip anakayanın yüzeylettiği alanda yalnızca yontmataş buluntular ele geçmiştir. Obsidiyen parçalar geniş bir alana yayılmış halde bulunmuştur.

Kargasekmez Tepesi (NİTA 58) isimli buluntu yerinde ortalama 400 m çapındaki geniş bir alanda, dağınık halde obsidiyen buluntular ve bir adet de çakmaktaşı yonga bulunmuştur. Buluntuların çoğunluğunu kalın ve ince yongalar, 2 cm'den küçük yongalar, minik atıklar ve yonga çekirdekleri oluşturmakla birlikte, tek yönlü çıkarımlı merkezi dilgilerin varlığı önemlidir (Şekil 3.6-20) (Tablo 1). Dilgilerin çekirdeği bulunmamış olmakla birlikte, yan dilgiler içerisinde sadece doğal yüzlü olanların varlığı, dilgilerin çekirdeği şekillendirmeden doğrudan çıkarıldığını göstermektedir. Buluntular içerisinde bir adet baskı düzeltili okucu, 2 adet ön kazıyıcı (Şekil 3.2-3), 3 adet yarıcı parça, 3 adet düzeltili yonga (Şekil 3.4-5), 2 adet düzeltili dilgi ve çentikli dilgi olmak üzere aletler de mevcuttur. Ok ucunun üst yüzeyi tüme yakın olarak baskı düzelti ile şekillendirilmiştir. Bu tip ok uçları bölgede Akeramik Neolitik, içerisinde görülen bir çeşitleme olarak bilinmektedir. Alanda tek parça olarak bulunan çakmaktaşı ise korteksiz ince bir yongadır. Buluntu yerinde çanak parçasının bulunmaması ve obsidiyen aletlerin zengin çeşitlemeleri nedeniyle (okucu, ön kazıyıcı, yarıcı parça vd.) alanın Akeramik Neolitik Dönem içerisinde kısa süreli bir kamp yeri olduğu düşünülmüştür.

Kargasekmez Tepesi (NİTA 59) yukarıda sözü edilen buluntu yerinin yaklaşık olarak 500 m güneyindedir. 3 adet dilgi dışında (Şekil 3.22-24), buluntuların çoğunluğu yongalardan oluşmakla birlikte (Tablo 1), genel karakteristik olarak NİTA 58 ile benzerlik göstermektedir. Alet olarak iki adet yarıcı parça (Şekil 3.25), birer adet de düzeltili yonga ve baskı düzeltili ok ucu parçası (Şekil 3.21)

⁶⁰ Balcı vd. 2018: 429, ve 439, 440; Resim 3,4

⁶¹ Balcı vd. 2018: 442, Resim 7

⁶² Nita-58, 59 gölet alanının batısında, 68 nolu buluntu yeri ise doğusunda yer almaktadır.

⁶³ Bu alanda Gümüşler Manastırı ile çağdaş (MS 11/12. Yüzyıl), ana kayaya oyulmuş mekanlar da bulunmaktadır. Mekanların büyük bölümü baraj suyu altında kalmıştır.

bulunmuştur. Ok ucunun üst yüzeyi tüme yakın olarak baskı düzelti ile şekillendirilmiştir. NİTA 58 gibi Akeramik Neolitik döneme ait geçici kamp yeri olduğu öngörülmektedir.

Uluağaç Kasabası'nın yaklaşık 2,5 km güneydoğusunda ve Uluağaç barajının doğusunda yer alan **Tosbağa Pınarı Mevkii**'nde (NİTA 68), Kargasekmez Tepesi'nde olduğu gibi, ana kayanın yüzeylendiği kısımlarda dağınık halde obsidiyenler bulunmuştur (Tablo 1). Bunlardan bazıları düzeltilidir. İki adet yonga üstü ön kazıyıcı (Şekil 3.26), birer adet düzeltili dilgi, düzeltili yonga ve yarım bırakılmış baskı düzeltili bir ok ucu (Şekil 3.27) bulunmaktadır. Obsidiyen buluntuların bazılarının baraj gölünün içerisinden toplanmış olması, kamp alanının baraj gölü sularının altında devam ettiğini düşündürmektedir. Obsidiyen buluntulara göre, alan yine Akeramik Neolitik döneme ait bir kamp yeri izlenimi vermekle birlikte, barajın batısındakilerden farklılıklar da içerir. Örneğin; buluntular içerisindeki yarım bırakılmış baskı düzeltili okucunun her iki yüzeyi de düzeltilidir. Bu tipteki okuçlarının, tek yüzeyi baskı düzeltili örneklerle göre daha geç bir döneme tarihlendiği bilinmektedir. Bu nedenle, buluntu yerinin Akeramik Neolitik dönemin sonlarına ait olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, yan dilgiler içerisinde daha özenli bir çekirdek hazırlama işlemine işaret eden, omurga izi taşıyan dilgi ve iki yönlü çıkarımlı bir dilginin bulunması tespit edilen diğer farklılıklardır. Çekirdekler burada da bulunamamıştır.

Yoğun buluntu veren diğer alanlar **Alpus Deresi Vadisi**'nde yer almaktadır. NİTA 64 ve NİTA 72 numaralı Alpus Deresi buluntuları, Uluağaç vadisindekiler gibi geniş bir alanda dağınık olarak bulunmuştur. Söz konusu buluntu yerlerinin de kamp alanı gibi kısa süreli olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

İlk alan (NİTA 64) Uluağaç Kasabası'nın yaklaşık 6 km güneydoğusunda, Alimpınar Mevkii olarak bilinen tepenin kuzeybatı yamacında, Alpus Deresi'nin kuzey yakasında yer almaktadır. Buluntuların toplandığı alanın güneyinde, daha doğudaki yüksek kesimlerde bulunan pınarlar ile beslenen Alpus Deresi akmaktadır. Sadece obsidiyen buluntulardan oluşan malzemenin çoğunluğunu yine yongalar oluşturmakla birlikte, az da olsa iki ve tek yönlü merkezi dilgilerin bulunması (Şekil 4.4-5) bize Uluağaç vadisindeki Tosbağa Pınarını hatırlatmaktadır (Tablo 1). Tanımlı aletler arasında birer adet omurgalı ön kazıyıcı (Şekil 4.1), kazıyıcı parçası, çentikli yonga, sırtlı dilgi, yarıcı parçalar (Şekil 4.2) ve düzeltili dilgiler (Şekil 4.3) yer almaktadır. Bunların dışında tek bir parça olmasına rağmen mikro kaleme⁶⁴ rastlanması önemlidir (Şekil 4.6.). Obsidiyen buluntuların teknolojik ve tipolojik özelliklerine bakarak Akeramik Neolitik Dönem'e ait bir kamp alanı olduğu düşünülmüştür.

Alpus Deresi'nin kuzey yakasındaki NİTA 72 numaralı alan, NİTA 64'ün yaklaşık 150 m batısında yer almaktadır. NİTA 64 numaralı buluntu yerine oranla, buradaki obsidiyen yoğunluğu daha fazladır. Buluntuların tespit edildiği alanda (yaklaşık 100X100 m), sistematik olarak yoğun tarama yapılmıştır. Toplama alanında az sayıda da olsa tükenmiş dilgi çekirdekleri ile birlikte çok sayıda tek yönlü çıkarımlı merkezi dilgi ve yan dilgiler bulunmuş olduğundan, buradaki parçalar dilgi üretimine yönelik bir buluntu topluluğu olarak tanımlanmıştır. Bu buluntuların yanı sıra minik atıkların varlığı yongalamanın bu alanda yapıldığını göstermektedir (Tablo 1).

Alanda tek yüzeyi düzeltili toplam altı adet yarım bırakılmış okucu ele geçmiştir. Düzelti kimi zaman kısmi, kimi zaman ise yüzeyi kaplayacak şekilde yapılmıştır. Bunların dışında baskı düzeltili iki parça daha bulunmuş olup, biri olasılıkla ok ucu yapımının başlangıç aşaması olarak yorumlanmıştır. Bu tipteki baskı düzeltinin tek yüzeyden yapıldığı okuçları Aşıklı Höyük'ün son evrelerinde ve Musular'da da gördüğümüz üzere MÖ 8. Binyıl yerleşmelerinde karşımıza çıkmaktadır⁶⁵. Buluntular içerisinde okuçları dışında deliciler (2 adet), ön kazıyıcılar (9 adet) (Şekil 4.7-10), yarıcı parçalar (2 adet) (Şekil 4.11), düzeltili dilgi (Şekil 4.12-13) ve yongalar (7 adet), çentikli dilgi ve kalem gibi parçalar bulunmuştur. Bu aletler, söz konusu dönemin alet çantasında sıkça karşımıza çıkan buluntulardır. NİTA 72'de ele geçen baskı düzeltili okuçlarının yanı sıra buluntu yerinde hiç çanak

⁶⁴ Mikrolit aletlerin yapımında kullanılan bir teknik olan mikrokalem tekniği Epipaleolitik Dönem'de yoğun olarak kullanılırken, daha sonraki Akeramik Neolitik Dönem'de de devam etmektedir. Teknik bölgedeki Aşıklı Höyük gibi Akeramik Neolitik dönem yerleşmelerinde de yoğun olarak kullanılmıştır (Kayacan ve Altınbilek-Algül 2018).

⁶⁵ Kayacan 2018

çömleğe rastlanmamış olması, burasının da Akeramik Neolitik Dönem'e ait olma ihtimalini güçlendirmektedir.

Uluağaç ve Alpus vadilerinin dışında, doğal su kaynaklarına yakın konumda, iki buluntu yeri daha saptanmıştır. Bu alanların daha küçük gruplar tarafından kısa süreli kamp yerleri olarak kullanıldığı düşünülebilir. Bunlardan biri Özyurt Köyü'nün yaklaşık 4 km kuzeyinde **Bağırsık Deresi**'nin kuzey yamacında yer alan buluntu alanıdır (NİTA 65). Bu yamaç alanı, Bağırsık Deresi'nin yukarıdan akan diğer mevsimlik derelerle kesiştiği noktada yer alır. Alanda az sayıda çanak parçası ve obsidiyen bulunmuştur. El yapımı olan çanak parçalarının hamuru büyük taşcık ve organik katkıdır. Üçünün de iç yüzeyi kırmızı renkte olmakla birlikte, dış yüzey renkleri siyah, siyah kırmızı alacalı ve grimsi olmak üzere farklı renklerde. Parçalardan ikisinin dış yüzeyi, iç yüzeye göre daha iyi açıktır. Diğerinin ise hem dış, hem de iç yüzeyi işlem uygulanmadan bırakılmıştır. Obsidiyen buluntular içerisinde (Tablo 1) tek yönlü merkezi dilgilerin yanı sıra (Şekil 4.14-17) 1 adet tükenmiş çekirdek ve bir dilgi çekirdeğinin kırık uç kısmı bulunmuş olmakla birlikte, tükenmiş çekirdeğin dilgi ya da yonga çekirdeği olup olmadığı anlaşılamamıştır. Bunlarla birlikte, doğal yüzü olmayan ince (6 adet) ve kalın yongalar da (2 adet) saptanmıştır. Merkezi dilgilerin üçü baskı tekniği ile çıkarılmış örneklerle benzetmekle birlikte, üst ve alt bitimleri kırık olduğundan bu konuda kesin bir şey söylemek mümkün değildir (Şekil 4.15-17). Bulunan çanak çömlek parçaları ve obsidiyen buluntuların genel özellikleri, Neolitik ya da Kalkolitik Dönem'e ait olduklarını düşündürmektedir.

Bu bölgedeki bir diğer kamp alanı Uluağaç Kasabası'nın yaklaşık 6 km güneydoğusunda Sabuğun Deresi ile Karagöl Deresi'nin kesiştiği yerde tanımlanmıştır (NİTA 66). Alandan sadece obsidiyen buluntular ele geçmiş olmakla birlikte, bunlar bir tükenmiş çekirdek ve iki dilgi dışında yongalardan oluşmaktadır. Buluntuların geneli Neolitik/Kalkolitik Dönem buluntuları olarak değerlendirilebilecek niteliktedir. Ancak aletlerden birinin hem yongalama tekniği, hem de biçimsel özellikleri nedeniyle daha erken dönemlere ait olabileceği düşünülmüştür. Söz konusu buluntu, *levallois* yonga üzerindedir ve kenarlarındaki düzeltilere göre Orta Paleolitik Dönem'e ait ikili kenar kazıyıcı olarak tanımlanmıştır.

Yukarıda bahsedilen bu alanların dışında İnceyer Tepesi'nin güneybatısı (NİTA 60), Palanlı Tepesi'nin güneyi (NİTA 61), doğusu (NİTA 62) ve kuzeydoğusunda (NİTA 80), Kilise Dağı Tepesi'nin batı yamacında (NİTA 63) çok az sayıda tanımsız yonga, dilgi ve artık parçalardan oluşan obsidiyen buluntularla karşılaşmıştır. Tanımlı buluntular olmamaları nedeniyle hangi döneme tarihlendikleri anlaşılamamış olsa da, bu buluntuları tarihöncesi dönem insanların hareket alanlarını yansıtan veriler olarak değerlendirmek mümkündür.

3- Uluağaç-Değirmenli Kasabaları arası

Uluağaç ve Değirmenli Kasabaları arasında, özellikle su kaynaklarına yakın ve yerleşime uygun olduğu düşünülen alanlarda araştırma yapılmış, bu bölgede Ören Tepesi'nin çevresinde yoğun buluntu veren alanlara rastlanmıştır. Ören Tepesi daha önceki yıllarda Niğde Müzesi yetkilileri tarafından tespit edilmiş olan Geç Roma-Erken Bizans dönemlerine ait bit höyüktür. Bu veriler dahilinde; hem tarihöncesi dönemlerde, hem de tarihi dönemlerde bu alandaki su kaynağının farklı toplulukların ilgisini çektiği ve yerleşme ya da konaklama alanı olarak tercih edilmesinde etkili olduğu düşünülebilir.

Bu bölgedeki en yoğun buluntunun saptandığı alan, Değirmenli Kasabası'nın yaklaşık 1,5 km kuzeyindeki **Ören Yeri Mevkii**'dir (NİTA 74). Çanak çömlek parçalarının ve obsidiyen buluntuların toplandığı alan, kısmen günümüze ait bina ve bahçelerle çevrelenmektedir. Buluntular 300 metre çaptaki doğal bir kayalık alana yayılmaktadır. Alanın hafriyat atmak ve taş almak amacıyla büyük ölçüde tahrip edildiği gözlenmiştir. Obsidiyen buluntulara göre burasının tarihöncesi dönemlerde kullanıldığı anlaşılmakla birlikte, herhangi bir kültür dolgusunun varlığı saptanamamıştır.

Obsidiyen buluntuların büyük çoğunluğunu yongalar oluşturmakla birlikte, dilgi endüstrisi de mevcuttur (Tablo 1). Alanda tükenmiş durumda hem yonga, hem de dilgi çekirdekleri bulunmuştur. Dilgi çekirdekleri tükenmiş olduklarından net bir bilgi vermemelerine rağmen, tek ve iki yönlü

çıkartımlı merkezi ve yan dilgiler teknolojileri ile ilgili genel bir fikir edinmemizi sağlayabilmektedir. Örneğin yan dilgiler içerisinde omurga izli olanların bulunması, dilgi çekirdeklerinde önform hazırlığının olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, tek yönlü çıkartımlı merkezi dilgilerden iki tanesi baskı yöntemiyle yongalanmış örneklere benzemektedir. Bu dilgiler sayıca az olduğundan kesin birşey söylemek güç olsa da, Toroslar'ın güneyindeki bölgelerle karşılaştırma imkanı vermesi açısından önemlidir. Aletler içerisinde Neolitik ve Kalkolitik dönemlerden bilinen ve çok iyi bir işçilikle yapılmış baskı düzeltili okuclarının (4 adet) (Şekil 5.5) yanı sıra kazıyıcılar (Şekil 5.1-2), yarıcı parçalar (Şekil 5.3-4), deliciler (Şekil 5.6-7) ve düzeltili yongalar saptanmıştır.

Saptanan buluntuların bir kısmını tarihöncesi döneme ait olabilecek, az sayıda el yapımı çanak çömlek parçası oluşturmaktadır (Şekil 5.8). Bunların üç adedi kaba, hamurları organik katkı ve özlü gövde parçalarıdır. İkisinin iç yüzeyi siyah, dış yüzeyi ise açık kahverengi/devetüyü renginde, üçüncünün ise iç ve dış yüzeyleri kahverengidir. Bunlar dışında hamuru mineral katkı ve iyi pişirilmiş kırmızı boyalı bir parça da bulunmuştur. Çok aşındıklarından ve profil veren parçalar olmadıklarından, hangi döneme tarihlendiklerini söylemek mümkün değildir. Buna karşın, ele geçen buluntuların tümü göz önünde tutulduğunda alanın Neolitik/Kalkolitik dönemlere ait kısa süreli bir kamp yeri olduğu düşünülmektedir.

Ören Yeri Mevkii dışında çevrede küçük grupların kısa süreli konaklama alanı olarak kullandığını düşündüğümüz başka yerler de bulunmuştur. Bunlardan biri Ören Tepesi'nin yaklaşık 350 m kuzeybatısındaki **Killos Kayaları**'nda yer alan bir buluntu yeridir (NİTA 71). İgnimbirit ana kayanın üzerinde çoğunluğu yonga olmak üzere sadece obsidiyen buluntular tespit edilmiştir. Yongalar dışında, iki adet doğal yüzü yan dilgi ve yonga üzeri bir yarıcı parça bulunmuştur. Teknik parçaların ve tanımlı aletlerin azlığı nedeniyle, buluntular dönem bilgisi vermeleri açısından son derece yetersizdir.

Kısa süreli konaklama alanı olarak düşündüğümüz bir başka yer, Ören Tepesi'nin 2 km güneybatısında bulunan **Uras Pınarı**'dır (NİTA 73). Bu alanda obsidiyen buluntular Uras Pınarı isimli doğal su kaynağının çevresinde bulunmuştur. Geniş bir alanda yayılım gösterecek de buluntular çoğunlukla su kaynağının kuzey ve doğusunda yoğunlaşmaktadır. Buluntuların ele geçtiği alan tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. Araştırma sırasında tarlalar halen ekili olduğundan, sağlıklı ve detaylı bir araştırma yapılamamıştır. Buluntular arasında tükenmiş durumda bir çekirdek parçasının yanı sıra tek yönlü çıkartımlı merkezi dilgiler ve bir yan dilgi saptanmıştır.

Başçayır Pınarları buluntu alanı (NİTA 67), Uluğaç Kasabası'nın yaklaşık 3,5 km doğusundaki Erenler Tepesi'nin güneybatı yamacı ile Karatepe'nin kuzeydoğu yamacı arasında kalmaktadır. Alanın güneyinde Başçayır Pınarları isimli doğal su kaynakları bulunmaktadır. Biri çakmaktaşı, diğerleri obsidiyen olmak üzere buluntu yerinde sadece yontmataş buluntular saptanmıştır. Buluntular, pınarların oluşturduğu akarsu çevresindeki verimli tarlaların kapladığı geniş alan boyunca çok dağınık olarak ele geçmiştir. Başçayır Pınarları'ndaki buluntuların bu denli geniş bir alana yayılmış olması, yoğun tarımsal faaliyetlerle açıklanabilir. Anlaşılan o ki bu tür doğal su kaynaklarının olduğu alanlar, muhtemelen tarihöncesi dönemlerde de insanların ilgisini çekmiştir. Günümüzde de, çevresine oranla daha verimli topraklar içeren bu alanlar, uzun süreler boyunca tarım arazisi olarak kullanılmıştır. Alandaki buluntuların çoğunluğunu yongalar oluşturmaktadır. Aletler içerisinde birer adet sırtlı dilgi, ön kazıyıcı ve çentikli yonga bulunmuştur ancak buluntu yerinin dönemi kesin olarak söylenememektedir.

Bir başka buluntu alanı **Erenler Tepesi** (NİTA 69), Uluğaç Kasabası'nın 3,5 km doğusundadır. Güneybatı-kuzeydoğu uzantılı iki farklı tepeden oluşan Erenler Tepesi'nin kuzeyindeki tepe üzerinde yer almaktadır⁶⁶. Alanda sadece obsidiyen buluntular ele geçmiştir. Buluntular tükenmiş bir dilgi çekirdeği (Şekil 5.9) ve tek yönlü çıkartımlı merkezi bir dilgi dışında (Şekil 5.10) yongalardan oluşmaktadır. Aletler içerisinde bir adet yarı çeper kazıyıcı, bir ön kazıyıcı (Şekil 5.11) ve bir düzeltili yonga saptanan alanın Neolitik ya da Kalkolitik Dönem'e tarihlenmesi mümkündür.

⁶⁶ Güneydeki tepe üzerinde muhtemelen Bizans Dönemi'ne ait bir yerleşme bulunmaktadır.

Uluağaç Kasabası'nın yaklaşık 3.5 km kuzeydoğusundaki Mağaza Mevkii'nin ortalama 500 m batısında bir buluntu alanı daha saptanmıştır (NİTA 70). Buluntu yeri Mağaza Mevkii ile Uras Pınarı arasındaki ana kayanın yer yer yüzeyde görüldüğü bir sırt üzerindedir. Obsidiyen buluntular, dilgi çekirdeğinin uç kısmına ait bir parçanın dışında, tek yönlü çıkarımlı merkezi dilgiler (3 adet), birer adet doğal yüzlü yan dilgi, tanımlanamayan dilgi ve yongalardan oluşmaktadır. Bu özellikleri ile yine Neolitik ya da Kalkolitik Döneme tarihleniyor olmalıdırlar.

4- Eski Yarhisar

Eski Yarhisar yerleşmesi, bugünkü Yarhisar köyünün kuzeyinde, ignimbirit anakayanın yüzeylendiği yamaç kesimde yer almaktadır. Yamaçta oluşan erozyon nedeniyle büyük kaya parçalarının koparak konutların bulunduğu alana devrilmesi, köyün güvenlik amacıyla boşaltılarak, daha güneydeki düzlük alanda tekrar kurulmasına neden olmuştur. Eski Yarhisar çevresinde biri tekil olmak üzere, iki buluntu yeri tespit edilmiştir. Bunlardan biri **Kekli ağaç Tepesi**'dir (NİTA 78). Muhtemelen küçük boyutlu geçici bir kamp yeri olan buluntu yeri bugünkü Yarhisar Köyü'nün yaklaşık 1.5 km kuzeybatısındaki Kekli ağaç Tepesi'nin güney yamacında yer almaktadır. Obsidiyen buluntular Kekli ağaç Tepesi'nin güneybatı uzantısını oluşturan volkanik ana kaya üzerinde bulunmuş, yine bu alanın yaklaşık 300 m doğusundaki kayalık çevresinde de buluntulara rastlanmıştır. Tüm bu alanlarda bulunan obsidiyen buluntular; bir adet tükenmiş yonga çekirdeği, üçer adet olmak üzere yan ve merkezi dilgi parçaları (Şekil 5.12-15) dışında yongalar ve artık parçalarıdır. Tanımlanan tek alet, ince bir yonga üzerine şekillendirilmiş uçlu bir parçadır⁶⁷ (Şekil 5.16).

Eski Yarhisar çevresinde bir diğer buluntu tekil olarak bulunmuştur (NİTA-79). Alan, Yarhisar Köyü'nün kuzeyinde, Çamardı karayolunun yaklaşık 1.5 km kuzeyinde bulunan Eski Yarhisar yerleşim yerinin kuzeybatısında yer alır. Eski Yarhisar yerleşmesinin yaslandığı ignimbirit anakayanın batıdan kuzeye dönüş yaptığı kesimde bulunmuştur ve Orta Paleolitik döneme ait olduğu düşünülen düzeltili bir çakmaktaşı yongadır. Sarımsı kahve çakmaktaşıdan korteksli kalın yonga üzerine şekillendirmiş olan parçanın düzeltisi üst bitimde ince düzelti şeklindedir.

5- Kızılören Köyü çevresi

Araştırma alanlarından bir diğeri de Niğde Masifi'nin kuzeydoğusunda bulunan ve güneyde Çamardı'na doğru inen vadilerden birinde yer alan Kızılören Köyü ve çevresidir. Bu bölgedeki buluntuların çoğunluğu obsidiyenden olmakla birlikte, az miktarda çakmaktaşı ve kuvars buluntuların varlığı da dikkat çekicidir. Bu durum, bölgenin obsidiyen kaynaklarından görece daha uzakta olması ile ilişkili olmalıdır.

Kızılören buluntu alanı (NİTA 75), Kızılören köy merkezinin yaklaşık olarak 300 m güneydoğusunda, Çamardı karayolunun doğusunda yer alır. Buluntu yeri çevreye hakim, volkanik ana kayadan oluşan bir tepe üzerindedir. Alanda obsidiyen buluntularla birlikte iki adet çakmaktaşı yonga bulunmuştur. Obsidiyen buluntular arasında yongaların yanı sıra yenileme dilgisi, yan dilgi ve merkezi dilgilerin (3 adet) olması nedeniyle dilgi üretimine yönelik bir üretimden söz edilebilir (Şekil 6.1-5). Aletler içerisinde birer adet baskı düzeltili okucu parçası, çentikli ve sarp düzeltili dilgi (Şekil 6.5.) tanımlanmıştır ve üçü de obsidiyendendir. Buluntular bu özellikleri ile alanın Neolitik ya da Kalkolitik döneme ait kısa süreli bir kamp yeri olduğunu düşündürmektedir.

Cıcık Pınarı buluntu alanı (NİTA-76), Kızılören köy merkezinin yaklaşık olarak 1.5 km güneydoğusunda, doğal bir su kaynağı olan Cıcık Pınarı'nın ise yaklaşık 200 m batısında yer almaktadır. Buluntu yeri, Çamardı karayolunun yaklaşık 500 metre batısındadır. Buluntuların ele geçtiği alan volkanik ana kayadan oluşan bir tepe üzerindedir. Söz konusu ana kaya, yöre halkı tarafından taş temin etmek amacıyla büyük oranda tahrip edilmiştir. Alandan, toplanan obsidiyen buluntuların büyük bölümü 2 cm'den küçük yongalardan oluşmakla birlikte, tükenmiş dilgicik ve

⁶⁷ Bu alanda Kekli ağaç Tepesi ile Eski Yarhisar yerleşmesi arasında ignimbirit ana kayaya oyulmuş, kuzeybatı-güneydoğu uzantılı olasılıkla Geç Roma dönemine ait mezar odaları da bulunmaktadır.

yonga çekirdeklerinin, birer adet merkezi ve yan dilginin bulunması önemlidir (Şekil 6.6-7). Bununla birlikte aletler içerisinde birer adet delici ve sarp düzeltili dilgi (Şekil 6.8) bulunmuştur. Söz konusu alan buluntuların teknolojik özelliklerine göre Neolitik ya da Kalkolitik dönemlere ait bir kamp yeri olmalıdır.

Kızılören'in güneyinde yer alan buluntu alanı (NİTA 77), Kızılören köy merkezinin yaklaşık olarak 1 km güneyinde, Çamardı karayolunun ise 750 m güneyinde yer almaktadır. Alanda sadece yontmataş buluntular mevcuttur. Obsidyen dışında az da olsa çakmaktaşı (iki adet) ve kuvars (1 adet) buluntuya rastlanması, obsidiyen yataklarından uzaklaştıkça farklı hammaddelerin kullanımını da göstermesi açısından önemlidir. Buluntular Kayalık Deresi'nin doğusundaki volkanik ana kayadan oluşan kuzey-güney uzantılı bir sırt üzerinde ortalama 100 metre çaptaki alanda dağınık halde saptanmıştır. Buluntuların çoğunluğunu yongalar oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra merkezi dilgiler (Şekil 6.9-10) ve bir adet de yan dilgi bulunmuştur.

Yongalar içerisinde 2 cm'den küçük olanlar çoğunluktadır. Alet yapımına uygun olmayan bu yongaların çekirdek ya da aletlerin hazırlanması sırasında çıkmış olmaları mümkündür. Fakat az sayıda buluntunun olduğu yüzey malzemesinden yola çıkarak bu konuda kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Merkezi dilgilerin biri dışında tamamının alet olarak şekillendirilmiş olması dikkat çekicidir. İki adet budanmış dilgi, birer adet ön kazıyıcı, delici ve düzeltili dilgi mevcuttur. Bunların dışında yonga üzeri ön kazıyıcı, ara parça, düzeltili aletler ve tanımlanamayan bir parça üzerindeki delici de diğer buluntulardır. Obsidyen buluntular içerisinde çekirdeğe rastlanmamış olmakla birlikte, alanda bulunan tek çekirdek kuvarstandır ve tükenmiş çekirdek olarak tanımlanmıştır (Şekil 6.11). Yontmataş buluntular teknolojik ve tipolojik özelliklerine göre Akeramik Neolitik Dönem'e tarihlendirilmiştir.

6- İçmeli Kasabası ve Kocaçay Dere vadisi

Güneye, Çamardı'na doğru inen vadilerden bir diğeri de Kocaçay Deresi'nin aktığı vadidir. İçmeli kasabası da bu vadiye yer almaktadır. Bu bölge, araştırma bölgesi içerisinde obsidiyen yataklarına görece en uzak olan alandır. Buluntu alanlarındaki hammadde kullanımı da bölge obsidiyenlerinin dağılım mekanizmasının kaynaktan uzaklaştıkça nasıl değiştiğini göstermesi açısından önemlidir. Obsidiyen kaynaklarından uzaklaştıkça, buluntu yerlerindeki hammadde çeşitliliğinin arttığı görülmekte, İçmeli ve çevresindeki buluntu yerlerinde, diğer alanlara oranla daha fazla miktarda çakmaktaşı buluntuya rastlanmaktadır. Vadiye oldukça geniş bir bölgeye yayılan ve yoğun miktarda buluntu içeren alanlar tespit edilmiştir. Bu alanlar, büyüklü küçüklü grupların kısa süre ile yerleştiği kamp yerleri izlenimi vermektedir.

Bölgedeki en önemli yer, İçmeli Köyü'nün güneyinde yer alan **Ahmetçili Deresi**'dir (NİTA 81). Kocaçay Deresi'nin açtığı kuzey-güney uzantılı vadinin batı yakasındaki kayalık yamaçta yer alır. Yamaç, Kocaçay'ın mevsimlik kollarından biri olan Ahmetçili Deresi tarafından ikiye ayrılmaktadır. Buluntuların bulunduğu kuzey kesime NİTA 81A, güney kesime ise NİTA 81B numarası verilmiş, her iki kesimde de çeşitli dönemlere ait buluntular tespit edilmiştir. Paleolitik döneme tarihlenen çakmaktaşı alet ve yongaların yanı sıra Neolitik ve Kalkolitik dönemlere ait obsidiyen buluntular ve çanak parçaları bunlara örnektir⁶⁸.

81A alanındaki buluntular 350 metre çapında geniş bir yamaca yayılmaktadır. Alanda çok sayıda obsidyen buluntunun yanı sıra azımsanmayacak miktarda çakmaktaşı buluntuya rastlanmıştır (Tablo 1). Bunlarla birlikte, tarihöncesi dönemlere ait olabilecek iki parça hamuru mineral katkılı, açık devetüyü renkli el yapımı çanak çömlek bulunmuştur (Şekil 6.12).

Bu alandaki obsidyen buluntular bir adet tükenmiş yonga çekirdeği dışında, ağırlıklı olarak yongalar ve az sayıda dilgilerden ibarettir. Dolayısıyla hem yonga, hem de dilgi üretimine yönelik yongalamadan söz edilebilir. Yongalama artığı izlenimi veren parçalar daha çok ince yonga ve yonga

⁶⁸ Söz konusu alanın güneyinde, vadi kenarında Geç Roma-Erken Bizans dönemlerine ait olabilecek yapı kalıntıları da tespit edilmiştir. Bu bölümde bulunan çanak çömlek parçaları da bu döneme ait olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Ana kayaya bitişik olarak inşa edilmiş duvarlar dörtgen plan oluşturmakta, bazı noktalarda kapı geçişlerinin olduğu görülebilmektedir.

parçaları halindedir. Dilgiler tek yönlü merkezi dilgilerden oluşmakla birlikte, buradaki önemli bir konu dilgiler içerisinde baskı tekniği ile yongalananların da bulunmasıdır (Şekil 6.13-14). Bu dilgiler Tarsus Beylice yontmataş işliği⁶⁹ ve Yumuktepe⁷⁰ gibi Toroslar'ın güneyindeki alanlarla benzerlik göstermesi açısından önemlidir. Bu konuda daha net sonuçlara ulaşılabilmesi için hem kimyasal, hem de teknolojik analizleri açısından karşılaştırmalı bir çalışma yapılması gerekmektedir.

Aletler içerisinde bir adet baskı düzeltili okucu, budanmış dilgiler, ara parçalar ve düzeltili dilgi ve yongalar saptanmıştır. Okucunun her iki yüzeyden baskı ile yapılmış kaplayan düzeltisi bulunmakta, bu tip okuçlarına bölgede genel olarak Çanak Çömlekli Neolitik ya da Kalkolitik dönemin erken evrelerinde rastlanmaktadır. Bu örnek tek bir parça olmasına rağmen dönem belirtmesi açısından önemlidir.

Çakmaktaşı buluntular bir adet tükenmiş yonga çekirdeği ile yongalardan oluşmaktadır. Bunların arasında Neolitik ya da Kalkolitik dönemlere ait olabilecek ara parça ve düzeltili yongalar ile olasılıkla Orta Paleolitik döneme ait olabilecek uç olarak şekillendirilmiş bir yonga (Şekil 6.15) bulunmaktadır.

81B alanındaki buluntular yaklaşık 500 x 500 metre boyutlarında geniş bir alana yayılmaktadır ve çoğunluğu ana kaya üzerindedir. Buluntulara doğuda Kocaçay Deresi'nden batıda Yeldeğirmeni Tepesi'nin kuzeydoğu yamaçlarına dek rastlanmıştır. Kuzeydeki NİTA 81A noktasına oranla bu alandaki arkeolojik malzeme miktarı daha fazladır. Yontmataş buluntuların hammaddesi A alanında olduğu gibi çakmaktaşı ve obsidiyen olmakla birlikte, obsidiyen buluntuların oranı çok daha fazladır.

Obsidiyen buluntular alanda yongalama yapıldığını göstermektedir. Çekirdekler, önform hazırlama ve şekillendirme yongaları ile dilgi ve yongalar gibi işlem zincirinin tüm parçaları bulunmaktadır (Tablo 1). Hem dilgisel, hem de yongasal üretim zincirlerinin varlığından bahsetmek mümkündür. Dilgisel üretim tükenmiş dilgi/dilgicik çekirdekleri, önform hazırlama izi taşıyan yan dilgiler (Şekil 7.3) ve merkezi dilgiler (Şekil 7.4-7) ile tanımlanmaktadır. Dilgilerin çoğunluğu tek yönlü çıkarımlı olmakla birlikte (103 adet), iki yönlü çıkarımlı dilgilere de az sayıda da olsa rastlanmıştır. Ancak bunların içerisinde gerçek anlamda iki vurma düzlemlili üretim sistemine ait sadece iki adet dilgi bulunmaktadır. Diğerleri ise tek yönlü çıkarımlılar ile aynı işlem zincirine aittir. Tek yönlü çıkarımlı dilgilerin yaklaşık dörtte birinin (27 adet) baskı tekniği ile yongalanmış olması özellikle dikkat çekicidir. Bu durum Volkanik Kapadokya'nın doğusuna yaklaştıkça yongalama tekniklerinde farklılıkların gözlenmesi açısından önemlidir (Şekil 7.6-7). Volkanik Kapadokya'da baskı tekniği Kömürcü-Kaletepe ve Kayırlı-Bitlikeler gibi obsidiyen işliklerinde gözlenen, yaygın yongalama yöntemlerinden biridir ancak bölgedeki yerleşmelerde Akeramik Neolitik dönemin başlarından itibaren bu tekniğe rastlanmamaktadır. Buna karşın baskı tekniği Toroslar'ın güneyinde bulunan yerleşmelerde yoğun olarak kullanılmıştır⁷¹. Bu açıdan Ahmetçili Deresi bölgeler arası bir ara işlik görünümü vermesi nedeniyle de önemlidir. Alanda herhangi bir obsidyen bloğa rastlanmamış olmakla birlikte, doğal yüzü yongaların yoğun olarak bulunması, obsidyenin alana küçük bloklar halinde getirilip, yongalamanın başlangıç aşamalarından itibaren alanda yapıldığını düşündürmektedir. Ahmetçili Deresi sadece güney bölgeler ile değil, aynı zamanda kuzeyde Sultan Sazlığı çevresindeki bölge ile de ilişkili olabilecek bir konumdadır. Dolayısıyla bölgesel ilişkilerin anlaşılması açısından ileriki yıllarda bu alanların da iyi araştırılması gerekmektedir⁷².

Obsidiyen buluntular içinde, çok sayıda alete rastlanmıştır (102 adet). Bunların içerisinde baskı düzeltili okuçları (Şekil 7.1-2) (32 adet), ön kazıyıcılar (12 adet yonga üzeri, 1 adet dilgi üzeri), çeper kazıyıcı, yarıcı parçalar (2 adet) (Şekil 7.8), deliciler (6 adet), çentikli dilgi ve düzeltili dilgi ve yongalar (40 adet yonga üzeri, 6 adet dilgi üzeri) ve 1 adet mızrak ucu bulunmaktadır. Baskı düzeltili okuçlarının tüm/tüme yakın olarak bulunan örneklerine bakarak saplı ya da oval gibi çeşitlemeler içerdikleri,

⁶⁹ Beylice yontmataş buluntuları Altınbilek-Algül vd. tarafından yayına hazırlık aşamasındadır.

⁷⁰ Altınbilek-Algül 2011; 2019

⁷¹ Kaycı, 2019; Algül 2011; 2018; Rennie 2019

⁷² Güneye inen obsidiyen yollarının araştırılması için ekibimiz tarafından Mersin ilinde "Orta Toroslar Tarihöncesi Araştırmaları" projesi yürütülmektedir.

düzeltilerin bazı parçalarda tek yüzeyden, bazı örneklerde ise her iki yüzeyden uygulandığı söylenebilmektedir. Bazı örneklerin son derece özenli bir işçilik ile yapılmış olması dikkat çekicidir. Oval uçlardan birinde çarpma kırığı mevcut olması avcılık faaliyetlerindeki kullanımını göstermesi açısından önemlidir. Obsidiyen buluntular gerek teknolojik, gerekse de tipolojik özelliklerine bakılarak değerlendirildiğinde, buluntuların daha çok Neolitik ya da İlk Kalkolitik dönemlere tarihlenebileceği düşünülmüştür. Esasen alan farklı dönemlerde tekrar tekrar kullanılan bir kamp yeri görünümündedir.

Çakmaktaşları açısından, buluntularla aynı hammaddeye ait yumrusal ve tablasal bloklara rastlanması (Tablo 1), bununla birlikte, yongalamada kullanılmış olabilecek vurgu taşlarının varlığı alanda yongalama yapılmış olduğunun diğer göstergesidir. Az sayıda dilgiye rastlanmasına rağmen, çakmaktaşları özellikle yonga endüstrisi ile ilişkilidir. Bunda çevrede bulunan çakmaktaşlarının yongalama açısından kalitesiz olmasının da önemli bir payı olmalıdır.

Çakmaktaşı buluntuların çoğunluğu teknik olarak Paleolitik dönem karakterleri taşıırken, bir kısmı ise tıpkı obsidiyen buluntularda olduğu gibi, Neolitik ya da Kalkolitik Dönemlere ait olabilecek izlenimi vermektedir. Paleolitik döneme tarihlendirilebilecek buluntular arasında *levallois* çekirdek ve yongalar ile birlikte bazı aletler tanımlanmıştır. Bir adet iki yüzeyli parçası, bir adet kısmi iki yüzeyli, iki adet kenar kazıyıcı (Şekil 7.9), bir adet uç (Şekil 7.10) ve düzeltili yongalar bulunan aletler arasındadır. Aletler içerisinde bir adet dış bükey kenar kazıyıcı örneğinin (Şekil 7.9) Orta Paleolitik Dönem'e, diğerlerinin ise Alt Paleolitik sonu ve Orta Paleolitik döneme tarihlendirilebilecekleri düşünülmektedir. Alanda ayrıca Neolitik ve Kalkolitik dönemlere tarihlendirilebilecek uçlu ve düzeltili dilgiler ile iki adet düzeltili yonga da tanımlanmıştır.

Alanın batısında, tarım faaliyetleri için kullanılan kesimde de arkeolojik malzeme tespit edilmiştir. Tarihöncesi dönemlere tarihlenen el yapımı çanak çömlek parçaları (Şekil 7.11) bu tarlaların olduğu alanda yoğunlaşmaktadır. 18 adet çanak parçası bulunmuştur. Bunlardan 3 adedi kaba, organik katkılı hamura sahip, koyu yüzlü el yapımı parçalardır. Bu üç parçanın ikisi ağız, biri gövde parçasıdır. 7 adet parçanın hamuru hem mineral, hem de organik katkılıdır. Dış yüzeyler kırmızı renki ve astarlıdır. Bunlardan ikisi ağız parçası, biri kulp parçası, diğer dört parça ise gövde parçalarıdır. 5 adet parçanın yüzeyi kırmızımsı kahverengidir; hamurları özlüdür ve bir parçanın dış yüzeyi ağızlıdır. Bunlardan ikisi ağız parçasıdır. 3 adet mineral katkılı hamura sahip parçanın dış yüzeyleri devetüyü rengindedir. Bunlardan biri gövde ile kulbun birleştiği kısım, diğer ikisi ise gövde parçasıdır. Söz konusu buluntu topluluğu Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı (?) çanak çömleğini anımsatmaktadır.

İçmeli Köyü yakınlarında iki buluntu yeri daha saptanmıştır. Bunlardan biri **Sökmen Höyüğü** (NİTA 82), diğeri ise **Kepez Tepesi** yakınlarındaki bir tekil buluntu alanıdır (NİTA 83). Sökmen Höyüğü, İçmeli köyünün güneyinde, Kocaçay Deresi'nin doğu yakasında bulunan yaklaşık 150 metre çapında bir höyüktür. Höyüğün bulunduğu kayalık tepe, çevreye hakim bir konumda bulunmaktadır ve dolgu yüksekliği yaklaşık 5 metredir⁷³. Höyük üzerinde olasılıkla Orta/Son Kalkolitik döneme tarihlenebilecek az sayıda el yapımı çanak parçaları da ele geçmiştir⁷⁴. Bunların çoğunluğu organik ve mineral katkılı, kaba hamurlu ve koyu yüzlüdür. Bazı parçaların iç yüzeyi devetüyü/kahverengi, dış yüzeyi siyah, bazı örneklerin ise hem içi hem de dış yüzeyi siyah renktedir. Birkaç parçanın dış yüzeyinde ağız da tespit edilmiştir. Bir adet ağız parçası dışında tamamı gövde parçalarıdır. Prehistorik olan parçaların iki adedi ise yine kaba ve organik katkılı hamura sahiptir. Biri ağız parçası olan parçaların hem içi hem de dış yüzeyi devetüyü rengindedir ve her ikisi de ağızlıdır. Höyükte bulunan obsidiyen buluntular az sayıda merkezi dilgi ve yonga parçalarından oluşmaktadır. Sadece iki adet alete rastlanmıştır. Bunlardan biri ikili bir ön kazıyıcı, diğeri ise düzeltili bir yongadır. Akarsuyun yanbaşında yer alan bu tepe, hem tarihöncesi dönemlerde hem de Geç Roma/Bizans döneminde yaşayan topluluklar tarafından yerleşim yeri olarak tercih edilmiş olmalıdır.

⁷³ Farklı noktalarındaki kesitlerde, muhtemelen Geç Roma/Erken Bizans dönemine ait kesme taşın inşa edilmiş duvar kalıntıları görülebilmektedir.

⁷⁴ Bunlarla birlikte Geç Roma-Erken Bizans dönemine ait çanak çömlek parçaları da bulunmaktadır.

Son olarak vadi içerisindeki tekil buluntu alanı **Kepez Tepesi** (NİTA 83), İçmeli köyünün yaklaşık 1.5 km güneydoğusunda yer almaktadır (NİTA 83). Kalsedondan olan tekil buluntu Orta Paleolitik döneme ait yaklaşan kenarlı kazıyıcı (Şekil 7.12) olarak tanımlanmıştır ve Kepez Tepesi'nin kuzeyde burun yaptığı uzantının batı yamacında tespit edilmiştir.

Değerlendirme

Volkanik Kapadokya Bölgesi'nde Niğde ili ve çevresinin tarihöncesine yönelik araştırmalar 1960'lı yıllara dek uzanmaktadır. Bölgede pek çok yüzey araştırması ve kazı da yapılmıştır ancak bu araştırmaların her biri farklı sorunsallara yöneliktir. Dolayısıyla bölgede -diğer bölgelere oranla- sayıca fazla araştırma yapılmış olması, tarihöncesine yönelik tüm soruların cevaplandırıldığı anlamına gelmemektedir.

Volkanik Kapadokya Bölgesi'nde obsidiyen yataklarının bulunduğu alanların tarihöncesi topluluklar açısından önemli bir bölge olduğu, işlik ve yerleşmelerin konumundan anlaşılmaktadır. Daha önceki yıllara ait çalışmalar da bu alanların Paleolitik Dönem'den itibaren önemini ortaya koymaktadır. Söz konusu bu verilere, dönem insanların güneye doğru hareket alanlarını eklemek ve obsidiyen buluntular açısından Toroslar'ın güneyindeki bölgelerle ilişkileri anlayabilmek amacıyla proje kapsamında Niğde Masifi'nin kuzey yamaçları araştırılmıştır. Bu bölge, obsidiyen yatakları, işlikler ve yakın çevresindeki yerleşmelerin olduğu alanlarla karşılaştırıldığında, güneye inen bağlantı yolları açısından periferideki ilk alandır. Bu bağlamda araştırmalar masifin kuzey ve kuzeydoğusunda yer alan vadilerin Misli Ova'ya açılan kesimlerinde yoğunlaştırılmıştır. Bu vadiler açık ve kapalı vadiler olarak ayrılmaktadır. Dolayısıyla kapalı vadilerin ilişkili olabileceği alanlar kuzeydeki Misli Ova, batısındaki Bor Ovası ya da biraz daha uzak mesafede olmakla birlikte kuzeybatıdaki obsidiyen yataklarının bulunduğu Göllüdağ ve Nenezi çevresi ile Çiftlik Ovası olabilir. Açık vadileri ise Volkanik Kapadokya Bölgesi yerleşmelerinin doğrudan güneyde Orta Toroslar ve onun da güneyinde Kilikya Ovası ve Levant Bölgesi ile ilişkilerini sağlayabilecek doğal geçitler olarak düşünmek gerekir. Dolayısıyla Niğde Masifi, tarihöncesi topluluklar açısından bir bariyer görünümünde olmasına rağmen, aslında bölgeler arası ilişkileri sağlayan doğal geçitler içermektedir. Araştırma sonucunda saptanan yerleşme ve kamp yerleri de bu konuda önemli bilgiler vermiştir.

Araştırmalar sırasında özellikle vadiler ile yerleşmeye uygun alüvyonlu ve su kaynaklarına yakın alanlar sistematik olarak araştırılmış, Paleolitik, Neolitik ve Kalkolitik dönemlere ait buluntulara rastlanmıştır. Tespit edilen buluntu yerlerinden bazıları büyük ölçekli ve tekrar tekrar kullanıldığı düşünülen kamp alanları olmalıdır. Bunların yanı sıra bazı buluntu yerleri ise tek seferlik ve kısa süreli kullanılmış kamp alanları izlenimi uyandırmaktadır. Bazı noktalarda ise tekil buluntulara rastlanmıştır.

Paleolitik döneme ait buluntular daha çok Alt Paleolitik sonu ve Orta Paleolitik'e tarihlenmektedir. Bunlar çoğunlukla tekil buluntu olarak saptanmıştır. Aktaş Kasabası yakınlarındaki Andaval'ın kuzeybatısında (NİTA 57) bulunan obsidiyen çekirdek ise kesin olmamakla birlikte, Üst Paleolitik döneme ait olabilecek tek buluntudur. İçmeli Kasabası yakınlarında yer alan Ahmetçili Deresi (NİTA 81) ise farklılık göstermektedir ve Paleolitik Dönemler'e ait çok sayıda buluntu ile karşılaşmıştır. Bu alanın Paleolitik dönemden itibaren tarihöncesine ait çeşitli topluluklar tarafından kamp alanı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Su kaynağına çok yakın konumda yer alan buluntu alanında çakmaktaşı hammaddesine bloklar ve tablalar halinde rastlanmasının Paleolitik dönem insanların tercihinde önemli bir yeri olmalıdır. Buluntu alanı Alt Paleolitik sonu Orta Paleolitik dönemde kamp alanı olarak kullanılmıştır.

Araştırma bölgesinde Epipaleolitik toplulukların yaşamına uygun yerler olmasına rağmen bu döneme ait herhangi bir buluntuya rastlanmamıştır. Ancak Epipaleolitik toplulukların tipik alet grubu olan mikrolitlerin bu tarz bir coğrafyada saptanmasının güçlüğü de belirtmek gerekir⁷⁵. Kapadokya

⁷⁵ Diğer taraftan, Volkanik Kapadokya açısından düşünülecek olursa, arazide mikrolit bulunmasını doğrudan Epipaleolitik topluluklarla ilişkilendirmenin doğru olmadığını da bölgedeki Aşıklı Höyük ve Sofular Höyük gibi yerleşmelerin Akeramik Neolitik dönem tabakaları açıkça göstermektedir. Mikrolitler bu iki yerleşmenin 9. Bin yıl tabakalarında yoğun olarak bulunmaktadır (Astruc 2018, 353; Kayacan ve Altınbilek-Algöl 2018, 374; Güngördü ve Başoğlu 2019).

obsidiyenlerinin Yakınoğu'daki varlığını Paleolitik ve Epipaleolitik dönemlerden itibaren bilmekteyiz. Dolayısıyla bölgedeki obsidiyen dağılım mekanizmasını tam olarak bilememekle birlikte, doğal geçitlerin bu dönemlerden itibaren tarihöncesi topluluklar tarafından kullanıldığını söyleyebilmekteyiz. Bu nedenle Epipaleolitik toplulukların kamp yerlerinin tespit edilmesi için bölgedeki araştırmaların devam etmesi gerektiğini vurgulamak gerekir.

Kapadokya Bölgesi obsidiyenlerinin Toroslar'ın güneyindeki Kilikya aracılığıyla Levant, Kuzey Suriye ve Kıbrıs'a dağılımı ile ilgili en hareketli zaman dilimi Akeramik Neolitik Dönem'dir. Bu durum, söz konusu bölgelerdeki yerleşimlerin pek çoğunda yapılan kimyasal analizlerle tespit edilmiş durumdadır⁷⁶. Bu açıdan değerlendirildiğinde, araştırma bölgesinde saptanan Akeramik Neolitik Dönem kamp yerlerinin de Uluğaç Vadisi (NİTA 58, 59, 64, 68, 72), Kızılören Köyü yakınları (NİTA 77) ve de Kocaçay Dere Vadisi (NİTA 81A, 81B) gibi Volkanik Kapadokya'yı güneye bağlayan açık vadi girişlerinde bulunması, obsidiyen dağılım mekanizmaları ile ilgili çalışmalara bir katkı olarak değerlendirilebilir.

Araştırmalar sırasında iki noktada yerleşme olma ihtimali yüksek buluntu yerleri tespit edilmiştir. Yüze buluntuları her iki alanın da Neolitik ya da Kalkolitik dönemlere ait olduğunu düşündürmektedir. Söz konusu yerleşmelerden Gümüşler'de bulunan (NİTA 53), bir tümülüsün inşası sırasında büyük ölçüde tahrip edilmiş, herhangi bir kültür dolgusu varsa da bu tümülüsün altında kalmıştır. Bu nedenle yüze buluntuları dışında herhangi bir kültür dolgusu gözlenmemiştir. İcmeli Kasabası'nda bulunan Sökmen Höyüğü'ndeki arkeolojik malzeme yerleşmenin Kalkolitik döneme tarihlendiğini düşündürmektedir. Höyüğün yüksek kesimlerinde muhtemelen Geç Roma/Erken Bizans dönemine ait olabilecek kesme taştan yapılmış duvar kalıntıları görülmüştür. Bu durum, Geç Roma/Erken Bizans dönemindeki imar faaliyetleri sırasında tarihöncesi döneme ait kültür dolgularının tahrip edilmiş olabileceğine işaret etmektedir. Yerleşmenin bulunduğu kayalığın yüksek konumu ve ele geçen çanak çömlek göz önünde tutulduğunda, yerleşme Volkanik Kapadokya ve çevresinde tespit edilen Orta Kalkolitik dönem yerleşmeleriyle karşılaştırılabilir⁷⁷.

Yerleşmeler dışında farklı dönemlere ait büyüklü küçüklü kamp alanlarının çoğunlukta olduğu buluntu alanları, özellikle güneye inen vadi içlerinde daha yoğun olarak saptanmıştır. Bu kamp alanlarının bazıları volkanik kökenli ignimbirit örtünün üzerinde yer almaktadır ve çoğunluğunu Neolitik ya da Kalkolitik döneme ait olabilecek kamp yerleri oluşturur. Bölgede Neolitik ve Kalkolitik dönemler oldukça uzun bir süreci ifade etmektedir. Araştırma sırasında saptanan kamp yerlerinin bu şekilde genel bir tanımlama ile adlandırılmasının nedeni her iki dönemde de karşılaşılabilecek ürün ve artıkların bulunmasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu kamp alanları bölgede bulunan tarihöncesi dönem insanların hareket alanlarını göstermesi açısından önemlidir.

Niğde masifinin kuzeydoğusuna yaklaştıkça, hem hammadde, hem de teknoloji açısından iki önemli farklılıktan söz edilebilmektedir. Bunlardan biri obsidiyen buluntuların yanı sıra çakmaktaşı buluntulara da rastlanmasıdır. Kızılören çevresinde az da olsa (4 adet) bir artış söz konusudur ancak asıl farklılık Kocaçay Deresi (İcmeli Kasabası) yakınlarında yer alan Ahmetçili Deresi buluntu alanındadır (NİTA 81A, 81B) ve çok sayıda çakmaktaşı buluntuya rastlanmıştır. Diğer bir farklılık, baskı tekniğinin kullanımı ile ilişkilidir. Araştırılan alanlar arasında Uluğaç Vadisi'nde (NİTA 65) ve Uluğaç-Değirmenli Kasabaları arasında (NİTA 74) toplamda beş adet baskı tekniği ile yongalanmış dilgiye rastlanmıştır. Fakat bu tip dilgilerle yoğun olarak karşılaşılan alan yine masifin kuzeydoğusunda bulunan Ahmetçili Deresi buluntu alanındadır (NİTA 81A, 81B).

Bölgede yapılan araştırmalar sonucunda, hem tarihöncesi toplulukların hareket alanları, hem de bölgedeki obsidiyen dağılım mekanizması ile ilgili önemli sonuçlar elde edilmiş, bu sonuçlar aynı zamanda yeni soruları doğurmuştur. İleriki yıllarda yoğun buluntu yerlerine sahip vadilerin Toroslar'a doğru araştırılmaya devam edilmesi, bu soruların cevaplarını bulmamızı sağlayabilecektir.

⁷⁶ Pernicka vd., 1997; Binder ve Balkan-Atlı 2001, 11-15; Balkan-Atlı 2003; Balkan-Atlı ve Binder 2012 ; Briois vd., 1997; Binder vd. 2011; Balkan-Atlı ve Binder 2012

⁷⁷ Hacı, Tektaş, Egeci, Johnson 2019

Teşekkür

Çalışmalarımıza desteklerinden dolayı Niğde Müzesi müdürü Fazlı Açıkgöz ile müze uzmanları Murat Tektaş ve Yakup Ünlüler'e teşekkür ederiz. Bu çalışma, İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir (Proje No: SBA-2017-25528 ve SBA-2016-21704).

Kaynakça

- Altın, B. N., Bayer-Altın, T. (2018). Misli-Karasu Havzası'nda Drenajın Kuruluşu ve Gelişimi (Keçiboyduran-Melendiz Dağları Kuzeyi), İç Anadolu, Türkiye. M. Şener (Ed.), Kapadokya Yer Bilimleri Sempozyumu (9–23).
- Altınbilek-Algül, Ç. (2011). Chipped Stone Industry of Yumuktepe. Preliminary Results from “The Early Neolithic” Phase. *Anatolia Antiqua* 19 (1), 13–25. <https://doi.org/10.3406/anata.2011.1086>
- Altınbilek-Algül, Ç. (2019). Chipped stone industries of the Middle Chalcolithic Level XVI at Yumuktepe (Mersin). G. Palumbi ve I. Caneva (Ed.), *The Chalcolithic at Mersin-Yumuktepe Level XVI Reconsidered*, 129-136, İstanbul: Ege Yayınları.
- Astruc, L. (2018). Obsidian Use during the Level 4 Occupations at Aşıklı Höyük, M.
- Özbaşaran, G. Duru ve M. Stiner (Eds.), *The Early settlement at Aşıklı Höyük. Essays in Honor of Ufuk Esin* (s.345-362), İstanbul: Ege Yayınları.
- Balcı, S., Çakan, Y. G. (2017a). Niğde Tarihöncesi Yüzey Araştırmaları 2015. 34. Araştırma Sonuçları Toplantısı -2 Cilt, 1–24.
- Balcı, S., Çakan, Y. G. (2017b). Volkanik Kapadokya Bölgesi'nde Tarihöncesine Ait Yeni Bulgular. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 156, 13–26.
- Balcı, S., Çakan, Y. G., Falay, B. (2018). Niğde Tarihöncesi Yüzey Araştırmaları 2016. 35. Araştırma Sonuçları Toplantısı - 2. Cilt, 427–448.
- Balkan-Atlı, N. (2003). Obsidien “Ticaretini”: Yeni Veriler, Yeni Modeller, Yeni Sorunlar. Bir Deneme. M. Özbaşaran, O. Tanındı, ve A. Boratav (Ed.), *Archaeological essays in honour of Homo amatus : Güven Arsebük* (s. 9–18), İstanbul: Ege yayınları.
- Balkan-Atlı, N., Binder, D. (2012). Neolithic Obsidian Workshop at Kömürcü-Kaletepe (Central Anatolia). P. Kuniholm, M. Özdoğan, N. Başgelen (Ed.) *The Neolithic in Turkey New Excavation ve New Research Central Turkey* (s. 71–88), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Balkan-Atlı, N., Cauvin, M. C. (1997). 1995 Yılı Aksaray, Niğde, Nevşehir İlleri Obsidien Yüzey Araştırması. XIV. Araştırma Sonuçları Toplantısı -I, 293–312.
- Balkan-Atlı, N., Kuhn, S., Astruc, L., Çakan, G., Dinçer, B., Çakan, G., Dinçer, B., ve Kayacan, N. (2008). Göllü Dağ 2007 Survey. *Anatolia Antiqua* XVI, 293–312
- Balkan-Atlı, N., Kuhn, S., Astruc, L., Kayacan, N., Dinçer, B., & Çakan, G. (2009). Göllü Dağ 2008 Survey. *Anatolia Antiqua* XVII (1), 301–315. <https://doi.org/10.3406/anata.2009.1289>
- Balkan-Atlı, N., Kuhn, S., Astruc, L., Kayacan, N., ve Dinçer, B. (2010). Göllü Dağ Survey 2009. *Anatolia Antiqua* XVIII, 191–202.
- Balkan-Atlı, N., Kuhn, S., Astruc, L., Kayacan, N., Dinçer, B., Balcı, S., Erturaç, M. K. ve Grenet, M. (2011). Göllü Dağ Survey 2010. *Anatolia Antiqua* XIX (1), 259–278. <https://doi.org/10.3406/anata.2011.1096>

Balkan-Atlı, N., Kayacan, N., Balcı, S., Astruc, L., ve Erturaç, K. (2013). Göllü Dağ Obsidian Project. F. Borrelli Tena, J. J. Ibáñez-Estévez, ve M. Molist Montaña (Ed.), *Stone Tools in Transition: From Hunter-Gatherers to Farming Societies in the Near East: 7 th Conference on PPN Chipped and Ground Stone Industries of the Fertile Crescent* (s. 456–474), Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Başoğlu, O., (2013). “2011 Yılı Nevşehir İli Miyosen Dönem Fosil Yatakları Yüzeysel Araştırması” Araştırma Sonuçları Toplantısı 30/2, 2013, 98-105.

Bıçakçı, E. (2008). Yayınlanmamış araştırma raporu, İstanbul.

Bıçakçı, E., Godon, M., Çakan, Y. G. (2012). Tepecik-Çiftlik. M. Özdoğan, N. Başgelen, ve P. Kuniholm (Ed.), *The Neolithic in Turkey New Excavation & New Research Central Turkey* (s. 89–134), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Binder, D., ve Balkan-Atlı, N. (2001). Obsidian exploitation and blade technology at Kömürcü-Kaletepe (Cappadocia, Turkey). I. Caneva, C. Lemorini, D. Zampetti, & P. Biagi (Ed.), *Beyond tools : redefining the PPN lithic assemblages of the Levant (3rd Workshop on Chipped Lithic Industries November 1-4, 1998 (Sayı June, s. 1–16). ex oriente.*

Binder, D., Gratuze, B., Mouralis, D., ve Balkan-Atlı, N. (2011). New investigations of the Göllüdağ obsidian lava flows system: A multi-disciplinary approach. *Journal of Archaeological Science* 38, 3174–3184. <https://doi.org/10.1016/j.jas.2011.05.014>

Briois, F., Gratuze, B., ve Guilaine, J. (1997). Obsidiennes du site néolithique précéramique de Shillourokambos (Chypre). *Paléorient* 23 (1), 95–112. <https://doi.org/10.3406/paleo.1997.4647>

Cauvin, M., & Balkan-Atlı, N. (1996). Rapport sur les recherches sur l'obsidienne en Cappadoce, 1993- 1995. *Anatolia Antiqua* IV, 249–271.

Cauvin, M., & Chataigner, C. (1998). Distribution de l'obsidienne dans les sites archéologiques du Proche et Moyen Orient. M. Cauvin, A. Gourgaud, B. Gratuze, N. Arnaud, G. Poupeau, J. L. Poidevin, & C. Chataigner (Ed.), *L'obsidienne au Proche et Moyen Orient ancien: du volcan à l'outil - BAR International Series 738* (s. 325–350), Archaeopress.

D'Alfonso, L. (2008). Archaeological Survey in Northern Tyanis: Preliminary Report of the First Campaign (2006) of the University of Pavia. 25. Araştırma Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, 1–12.

D'Alfonso, L. (2009). Archaeological Survey in Northern Tyanis: Preliminary Report of the Second Campaign. 26. Araştırma Sonuçları Toplantısı - 3, 161–172.

D'Alfonso, L. (2011). Archaeological Survey in Northern Tyanitis: Final Report. 28. Araştırma Sonuçları Toplantısı – 3, 231–242.

D'Alfonso, L., ve Basso, E. (2010). Archaeological Survey in Northern Tyanitis: Preliminary Report of the Third Campaign (2008). 27. Araştırma Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 1–14.

Doğan, İ. B. (2008). Tarihöncesinde Ticaret ve Değiş Tokuş. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Doğanay, M. (2019). Üçkapılı Yaylası'nda Karahacılı Yörükleri II. Unutulmayanlar. Kayseri: Yörük Türkmen Vakfı Kayseri Şubesi Yayını, Yayın No. 2.

Duru, G., Özbaşaran, M. (2005). A “non domestic” site in Central Anatolia. *Anatolia Antiqua*, 13 (1), 15–28. <https://doi.org/10.3406/anata.2005.1034>

Duru, G., Kayacan, N. (2018). Volkanik Kapadokya'da Epipaleolitik Toplulukların İzinde: İlk Değerlendirmeler. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 45, 91–104.

Erdođu, B., Özbasaran, M. (2008). Salt in prehistoric central Anatolia. O. Weller, A. Dufraisse, ve P. Pétrequin (Ed.), *Sel, eau et forêt : d’hier à aujourd’hui* (s. 163–173), Presses Universitaires De Franche-Comté.

Esin, U. (1993). Gelveri-Ein Beispiel für die Kulturellen Beziehungen zwischen Zentralanatolien und Südosteuropa während des Chalkolithikmus, *Anatolia XIX*, 47-56.

Esin, U., Harmankaya, S. (1992). Aşıklı Höyük: Akeramik Neolitik Evrede Yeni Bir Kültür Modeli. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 54–55.

Frahm, E., Hauck, T. C. (2017). Origin of an obsidian scraper at Yabroud Rockshelter II (Syria): Implications for Near Eastern social networks in the early Upper Palaeolithic. *Journal of Archaeological Science: Reports*, 13(April), 415–427. <https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2017.04.021>

Frahm, E., C. A. Tryon (2019). Origin of an Early Upper Paleolithic obsidian burin at Ksar Akil (Lebanon): Evidence of increased connectivity ahead of the Levantine Aurignacian? *Journal of Archaeological Science Reports* 28, 1-14.

Göncüoğlu, M. C. (1977). *Geologie des westlichen Niđe Massivs*. Bonn.

Göncüoğlu, M. C. (1981). Niđe masifi’nin jeolojisi. İç Anadolu’nun Jeolojisi Sempozyumu, TJK 35. Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 16–19.

Gratuze, B. (1999). Obsidian characterization by laser ablation ICP-MS and its application to prehistoric trade in the Mediterranean and the Near East: Sources and distribution of obsidian within the Aegean and Anatolia. *Journal of Archaeological Science* 26 (8), 869–881. <https://doi.org/10.1006/jasc.1999.0459>

Gülçur, S. (1995). Aksaray, Niđe ve Nevşehir İlleri 1993 Yüzey Araştırması. XII. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 191–214.

Gülçur, S. (1999a). Aksaray, Nevşehir, Niđe 1994 Yüzey Araştırması. *Anadolu Araştırmaları* 15, 105–136.

Gülçur, S. (1999b). Güvercinkayası 1997. *Anatolica XXV*, 53–85.

Gülçur, S. (2008). Gelveri - Yüksekkilise 2007 Sondaj Çalışması. *Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler* 25, 22.

Gülçur, S. (2012). The Chalcolithic Period in Central Anatolia Aksaray-Niđe Region. *Orini* 34, 221–234.

Güngördü, F. V., Başoğlu, O. (2019). Kızılırmak Nehri Kenarında Bir Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem Yerleşmesi: Sofular Höyük. *Olba XXVII*, 41–60.

Hacar, A. (2019). Niđe İli Çamardı Ulukışla ve Bor İlçeleri Yüzey Araştırması: 2017 Yılı. 36. Araştırma Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, 1-22.

Hacar, A. (2020). Orta Toroslar’ın Kuzey Sınırında Orta-Geç Kalkolitik Geçiş Süreci: Ubaid İlişkili ? Etkiler, *TÜBA-AR* 26, 27-43.

Hacar, A., Egeci, H. S. (2020). Niđe İli Dağlık Alan Arkeolojik Yüzey Araştırması: 2018 Yılı. 37. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1–20

Hacar, A., Tektaş, M., Egeci, H. S., Johnson, M. (2019). Middle Chalcolithic expansion into the highlands of the North-central Taurus, South-western Cappadocia, *Antiquity Vol. 93, Issue 372*, 1-7.

Ibáñez, J. J., Ortega, D., Campos, D., Khalidi, L., & Méndez, V. (2015). Testing complex networks of interaction at the onset of the Near Eastern Neolithic using modelling of obsidian exchange. *Journal of The Royal Society Interface*, 12 (107), 20150210. <https://doi.org/10.1098/rsif.2015.0210>

Kayacan, N. (2018). Oval Points and Cattle-Hunting Practices in Central Anatolia during the 8th Millennium BC. *Adalya* 21, 45-61.

Kayacan, N., ve Atınbilek-Algül, Ç. (2018). Aşıklı Höyük Obsidian Studies: Production, Use and Diachronic Changes. M. Özbaşaran, G. Duru, & M. Stiner (Ed.), *The Early Settlement at Aşıklı Höyük- Essays in Honor of Ufuk Esin* (s. 363–382). İstanbul: Ege Yayınları.

Kayacan, N., Goring-Morris, N., Duru, G., Taşkıran, Z. F. ve Yücel, B. (2019). Aksaray Yüzey Araştırması 2016 ve 2017 Yılı Çalışmaları: İlk Yerleşik Topluluklar. 36. Araştırma Sonuçları Toplantısı 1 cilt, 195–206.

Kaycı, O. H. (2019). Neolitik Dönem'de Çukurova ve Orta Toroslar: Yeni Araştırmalar ve Çevre Bölgelerle İlişkiler. İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Korkanç, M., Tuğrul, A., Savran, A., ve Özgür, F. Z. (2015). Structural–geological problems in Gümüşler archeological site and monastery. *Environmental Earth Sciences* 73 (8), 4525–4540. <https://doi.org/10.1007/s12665-014-3739-y>

Korkanç, M., Şener, T., Doğan, B., ve Başkara, T. (2017). Gümüşler-Aktaş Niğde Bölgesinin Genel Jeolojisi Ve Yapı Malzemesi Potansiyeli. *Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi* 6 (1), 132–139. <https://doi.org/10.28948/ngumuh.297983>

Kuhn, S. L., Dinçer, B., Balkan-Atlı, N., ve Erturaç, M. K. (2015). Paleolithic occupations of the Göllü Dağ, Central Anatolia, Turkey. *Journal of Field Archaeology* 40 (5), 581–602. <https://doi.org/10.1179/2042458215Y.0000000020>

Kuhn, S., Balkan-Atlı, N., ve Dinçer, B. (2009). 2008 Excavations at Kaletepe Deresi 3. *Anatolia Antiqua* 17 (1), 291–299. <https://doi.org/10.3406/anata.2009.1288>

Mouralis, D., Aydar, E., Türkecan, A., ve Kuzucuoğlu, C. (2019). Quaternary Volcanic Landscapes and Prehistoric Sites in Southern Cappadocia: Göllüdağ, Acıgöl and Hasandağ. C. Kuzucuoğlu, A. Çiner, ve N. Kazancı (Ed.), *Landscapes and Landforms of Turkey*. World Geomorphological Landscapes, Springer, Cham.

Omura, S. (1992). 1990 Yılı Orta Anadolu'da Yürütülen Yüzey Araştırmaları. IX Araştırma Sonuçları Toplantısı, 541–560.

Özbaşaran, M., Duru, G. (2018). Introduction to the Aşıklı Höyük Project. M. Özbaşaran, G. Duru, ve M. Stiner (Ed.), *The Early Settlement at Aşıklı Höyük- Essays in Honor of Ufuk Esin* (s. 1–14), İstanbul: Ege yayınları.

Özbudak, O. (2016). Koyu Yüzlü Çizi-Kazı Bezemeli Çanak Çömlek Işığında Orta Anadolu'da Orta Kalkolitik'e Geçiş Sorunu. Yayınlanmamış Doktora Tezi İstanbul Üniversitesi.

Özsayın, E., Gürbüz, A., Kuzucuoğlu, C., ve Erdoğan, B. (2019). Salted Landscapes in the Tuz Gölü (Central Anatolia): The End Stage of a Tertiary Basin. C. Kuzucuoğlu, A. Çiner, ve N. Kazancı (Ed.), *Landscapes and Landforms of Turkey* (s. 339–351). Springer. <https://doi.org/10.1007/s12594-014-0169-0>

Öztan, A. (2002). Köşk Höyük: Anadolu Arkeolojisine Yeni Katkılar. *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi* 5, 55–69. <https://doi.org/10.22520/tubaar.2002.0004>

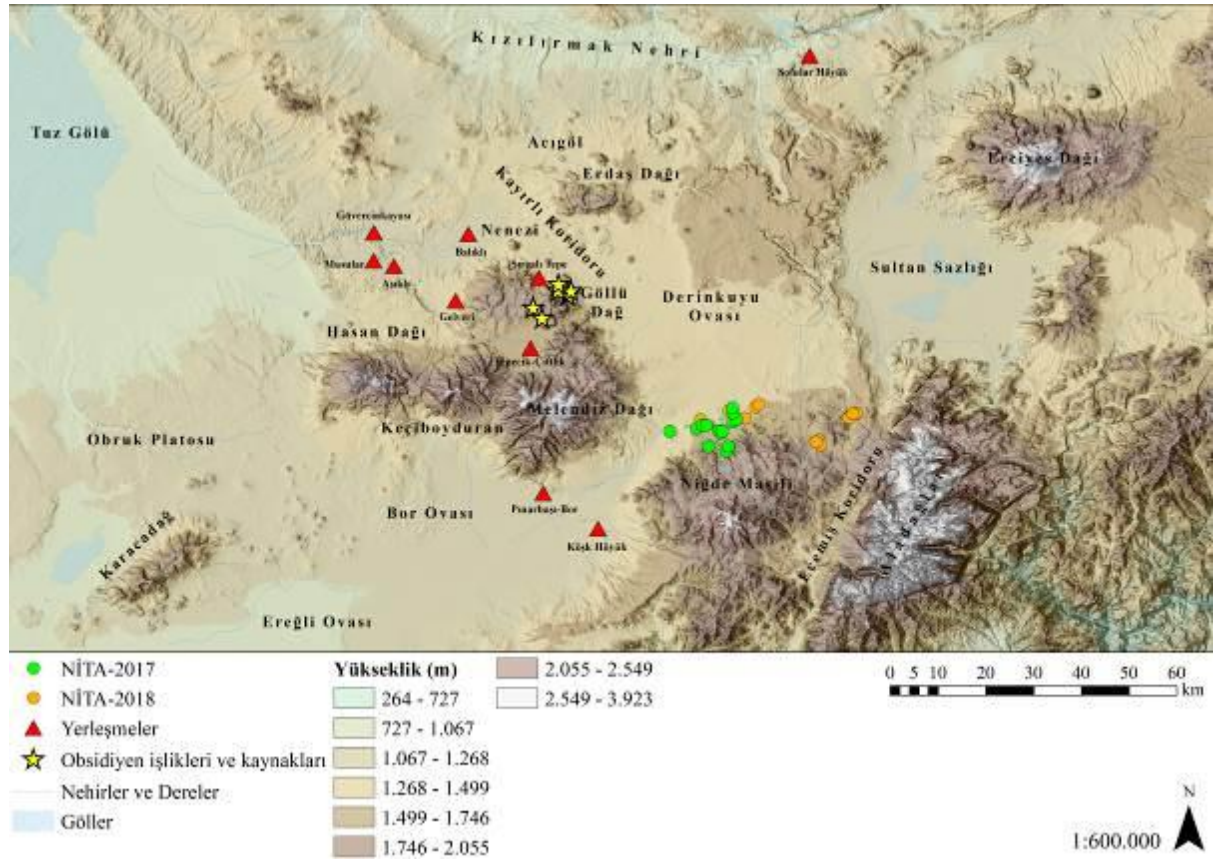
Perlman, I., ve Yellin, J. (1980). The provenience of obsidian from Neolithic sites in Israel. *Israel Journal of Exploration* 30 (1), 83–88.

- Pernicka, E., Keller, J., ve Cauvin, M.-C. (1997). Obsidian from Anatolian sources in the Neolithic of the Middle Euphrates region (Syria). *Paléorient* 23 (1), 113–122. <https://doi.org/10.3406/paleo.1997.4648>
- Renfrew, C., Dixon, J. E., ve Cann, J. R. (1966). Obsidian and Early Cultural Contact in the Near East. *Proceedings of the Prehistoric Society* 32 (2), 30–72. <https://doi.org/10.1017/S0079497X0001433X>
- Renfrew, C., ve Dixon, J. (1976). Obsidian in western Asia: a review. G. Sieveking, I. H. Longworth, & K. E. Wilson (Ed.), *Problems in Economic and Social Archaeology* (s. 137–150).
- Rennie, L. (2019). A Study on Supra-Regional Socio-Economic Relationships in the Near East as seen through Obsidian Consumption Practices in the Amuq Valley (S.E. Turkey) (CA. 6000-2400 BCE), Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Mc Master Üniversitesi, Hamilton.
- Silistreli, U. (1984). Pınarbaşı Kazısı. V. Kazı Sonuçları Toplantısı, 81–86.
- Slimak, L., ve Dinçer, B. (2007). Kaletpe Deresi 3. Orta Anadolu’da Tabakalanma Veren Bir İlk Paleolitik Çağ Yerleşmesi. *TÜBA-AR X*, 33–47.
- Slimak, L., Kuhn, S. L., Roche, H., Mouralis, D., Buitenhuis, H., Balkan-Atlı, N., Binder, D., Kuzucuoğlu, C., ve Guillou, H. (2008). Kaletpe Deresi 3 (Turkey): Archaeological evidence for early human settlement in Central Anatolia. *Journal of Human Evolution* 54 (1), 99–111. <https://doi.org/10.1016/j.jhevol.2007.07.004>
- Todd, I. (1980). The prehistory of Central Anatolia I: The Neolithic period. *Studies in Mediterranean Archeology*, LX, Paul Astöms Förlag, Göteborg.
- Toroğlu, E. (2006). Niğde İli Yerleşmeleri ve Lokasyon Planlaması. Ankara Üniversitesi.
- Yener, A. (1995). Göltepe 1993 Kazı Sonuçları. 16. Kazı Sonuçları Toplantısı - I. Cilt, 177–188.
- Yener, A. (2008). Revisiting Kestel Mine and Göltepe: The Dynamics of Local Provisioning of Tin during the Early Bronze Age. Ü. Yalçın, H. Özbal, A. G. Paşamehmetoğlu (Ed.), *International Conference AMITEM 2008: Ancient in Turkey and The Eastern Mediterranean* (s. 57–64), Atılım Üniversitesi.
- Yener, K. A., ve Vandiver, P. B. (1993). Tin Processing at Göltepe, an Early Bronze Age Site in Anatolia. *American Journal of Archaeology* 97 (2), 207. <https://doi.org/10.2307/505657>

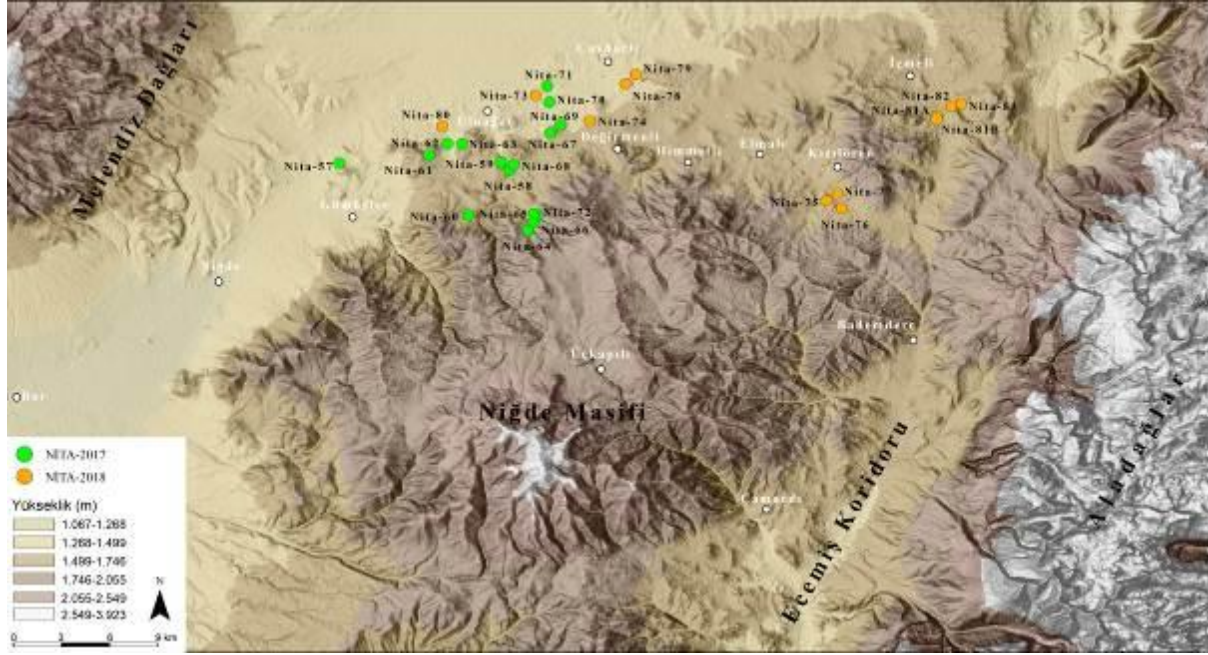
TABLO ve ŞEKİLLER

	Gümüşler yerleşmesi (NİTA 53)	Kargasekme z Tepesi (NİTA 58)	Kargasekme z Tepesi (NİTA 59)	Alpus Deresi (NİTA 64)	Bağırsk Deresi (NİTA 65)	Tosbağa Pınarı (NİTA 68)	Alpus Deresi (NİTA 72)	Ören Yeri Mevkii (NİTA 74)	Ahmetçili Deresi (NİTA 81A)	Ahmetçili Deresi (NİTA 81A)	Ahmetçili Deresi (NİTA 81B)	Ahmetçili Deresi (NİTA 81B)
	Obs.	Obs.	Obs.	Obs.	Obs.	Obs.	Obs.	Obs.	Obs.	Çak.	Obs.	Çak.
Tek vurma düzlemlî dilgi çek.	1											
Çok vurma düzlemlî yonga çek.		7		1								5
Tükenmiş dilgi/dilgicik çek.							2	4				17
Tükenmiş yonga çekirdeği						1	1	15	1	1		13
Levallois çekirdek												
Çekirdek parçası						1						1
Vurma düzlemlî açma omurgası				1								
Omurgalı yonga								3				
Tablet	1											
Yenileme yongası	1			2					1			1
Tek taraflı omurgalı dilgi	1											
Doğal yüzü yan dilgi/dilgicik	8	5					1	7	3	2		19
Omurgalı dilgi												4
On omurgayı kesen yan dilgi							1	3				6
Arka omurgayı kesen yan dilgi								2				10
Tek yönlü merkezi dilgi/dilgicik	10	23	3	7	4	2	32	9	13			103
İki yönlü merkezi dilgi				3			1	2	3			11
Y biçimli dilgi								3				
Tanımlanamayan merkezi dilgi							1	8				
Dilgimsi yonga								2				
Doğal yüzü kalın yonga		26	2	11			4	9	76	11	2	51
Doğal yüzü olmayan kalın	4	13	4	2	2	2	6	46	13	1		70
Doğal yüzü ince yonga	15	29	12	7			6	9	89	105	1	84
Doğal yüzü olmayan ince yonga	33	147	4	15	6	18	35	275	67	6		245
Şekillendirme yongası								44	7			50
İnce yonga parçası	10	81	11	13			5	93	92	144	6	115
Kalın yonga parçası	1	18	4	5				6	19	4	2	40
Minik atk	1	13		3				47	70			171
2cm.den küçük yonga	14	71	8	4			9	40	278	81	1	574
Artık		31	4	2			2	10	30	11	1	89
Tanımlanamayan parça								10	2	1		37
Toplam	100	464	52	76	14	53	314	1068	462	22	1711	143

Tablo 1. Obsidiyen ve çakmaktaşı buluntuların buluntu alanlarına göre teknolojik dağılımları.

Şekil 1. Makalede söz edilen yerleşme ve obsidiyen yatakları

Şekil 2. Niğde Masifi'nin kuzeyinde tespit edilen buluntu alanlarının dağılım haritası.

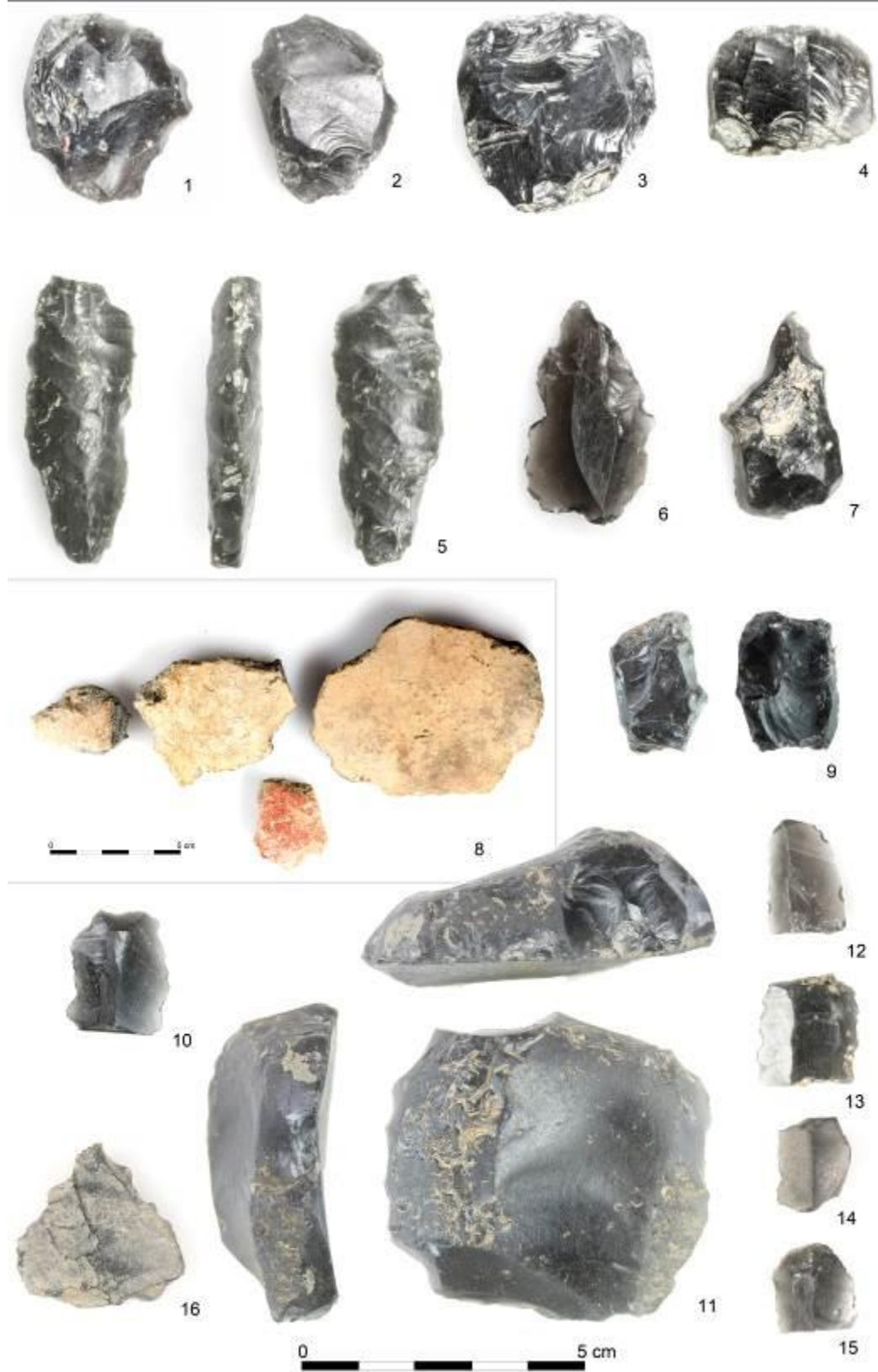

Şekil 3. Andaval'ın kuzeybatısı (NİTA 57), Kargasekmez Tepesi (NİTA 58, NİTA 59) ve Tosbağa Pınarı (NİTA 68) buluntuları: 1) Andaval Tepesi'nin kuzeybatısından obsidiyen dilgi çekirdeği, 2-20) Kargasekmez Tepesi (NİTA 58); 2-3: ön kazıyıcılar, 4-5: düzeltili parçalar, 6-20: tek yönlü merkezi dilgiler, 21-25) Kargasekmez Tepesi (NİTA 59); 21: baskı düzeltili okucu parçası, 22-24: tek yönlü merkezi dilgiler, 25: yarıcı parça, 26-27) Tosbağa Pınarı; 26: ön kazıyıcı, 27: baskı düzeltili parça.

Şekil 4. Alpus Deresi Vadisi (NİTA 64 ve NİTA 72) ile Bağırısık Deresi (NİTA 65) buluntuları:

1-6) Alpus Deresi Vadisi (NİTA 64); 1: omurgalı ön kazıyıcı, 2: yarıcı parça, 3) düzeltili dilgi, 4-5: tek yönlü merkezi dilgiler, 6: Mikro kalem, 7-13) Alpus Deresi Vadisi (NİTA 72); 7-10: ön kazıyıcılar, 11: yarıcı parça, 12-13: düzeltili dilgiler, 14-17) Bağırısık Deresi'nden tek yönlü merkezi dilgiler.

Şekil 5. Ören Yeri Mevkii (NİTA 74), Erenler Tepesi (NİTA 69) ve Kekliğaç Tepesi (NİTA 78) buluntuları: 1-8) Ören Yeri Mevkii; 1-2: kazıyıcılar, 3-4: yarıcı parçalar, 5: baskı düzeltili okucu; 6-7: deliciler, 8: çanak çömlek parçaları, 9-11) Erenler Tepesi; 9: tükenmiş dilgi çekirdeği, 10: tek yönlü çıkarımlı merkezi dilgi, 11: ön kazıyıcı, 12-16) Kekliğaç Tepesi; 12-15: yan ve merkezi dilgi parçaları, 16: uçlu yonga.

Şekil 6. Kızılören buluntu alanı (NİTA 75), Cıcık Pınarı (NİTA 76), Kızılören güneyi (NİTA 77) ve Ahmetçili Deresi kuzey kesim (81A) buluntuları: 1-5) Kızılören: 1-4: yan ve merkezi dilgi parçaları, 5: sarp düzeltili dilgi, 6-8) Cıcık Pınarı; 6-7: yan ve merkezi dilgiler, 8: sarp düzeltili dilgi, 9-10: merkezi dilgiler, 11: kuvarstan tükenmiş çekirdek, 12-15) Ahmetçili Deresi kuzey kesim; 12: Çanak çömlek parçaları, 13-14: tek yönlü merkezi baskı dilgileri, 15: çakmaktaşı uç.

Şekil 7. Ahmetçili Deresi güney kesim (NİTA 81B) ve Kepez Tepesi (NİTA 83) buluntuları: 1-11) Ahmetçili Deresi güney kesim; 1-2: baskı düzeltili okuçları, 3: yan dilgi, 4-7: merkezi dilgiler, 8: yarıcı parça, 9: kenar kazıyıcı, 10: uç, 11: çanak çömlek parçaları, 12) Kepez Tepesi'ne ait kenar kazıyıcı.